

ERJAVEC IN LEVSTIK

DR. AVG. ŽIGON

Zakaj se je življenje Levstikovo takrat, komaj mesec dni po mirni Franjini »Sénčnici«, takó nanagloma obrnilo v obupne tesnóne? Kakor da se je strmó zaskočílo v trpke zágate, v pravi gorski zágon stisk in skrbí, Naravnost in neoporekljivo: le — vsled večne zveste narodne tlake njegove takratnemu »rodoljubju«! Rekli bi ví: bedák in tépec. Mí pravimo in zgodovina pravi: eden izmed tistih »deset«, ki je zaradi njih bilo na téhtnici življenja za tistokrat še — »prizaneseno« ródu! Mučeník rodú, trpín zanj, da bi ga dvignil iz gnile dobe rodoljubnega kramarstva — v pristno, pravo, zdravo življenje!

Miníl je Levstiku takrat njegov srečno nesrečni, z mladostno spet poezijo blagoslovljeni, a za vse življenje usodni avgust leta 1869. Začetek septembra je prinesel Matične slavnosti in tesnodomače politične ničnosti: »velike«, »razburljive«, celó »tajne«, »državno nevarne« — »programe«! Shodi môž-»veljákov« v Ljubljani, iz vseh krajev slovenske besede. Živahni dnevi. »Rodoljubni« dnevi! Pa so se porazšli veljáki v svoje tihe koticke spet, in pustili slavne »programe« lepó v Ljubljani — tja preko zime!

Vrnili so se tihi dnevi. Malenkostni dnevi tiste dobe. Tedaj je moral iz Ljubljane za svojimi nameni in posli tudi Erjavec. In tisto nedeljo, dné 19. IX. 1869, je Levstiku odšel tudi Martin Jelovšek. V Maribor je šel za stavca k »Narodu«, po Levstikovem priporočilu in posredovanju. Levstik je ostal sam. Bolj in bolj sam — tiste dni.

Bila sta si zvesto zaupna, življenjska prijatelja. Živela sta Levstik in stavec Martin Jelovšek v Ljubljani takrat nekako socialno udružno, celó stanoval je Levstik tisto leto pri njem kot prijatelju; drugovala sta prijateljski sopodporno, podpirala se po svoji moči, da je bil Levstik poslej vse življenje Jelovšku za to hvaležen skrbník, kjerkoli je mogel. Človeka gane dandanes, ko bere, kakó sta si drugi drugemu hvaležna dopisovala! Martin Jelovšek Levstiku 14. XI. 1869 iz Maribora kakor očetu: »Sicer mi je prav dobro, — in moram Ti biti hvaležen za vse kar si storil za mé, in delal bom tako, kar je v mojej moči da ohranim čast sebi in tebi — prosim te pa da gledaš še tako namé kakor si prej; morebiti pridejo zdaj kmalo najvažnejši časi zavoljo tiskarne.« Levstik pa Martinu z Dunaja v Maribor n. pr. v tistem (za Levstika, za takratne razmere, a zlasti za prísrčno čustvovanje Levstikovo do Jelovška takó značilnem) pismu z dné v torek po Veliki noči 11. IV. 1871, kjer se mu Levstik uvodoma takó mehko opravičuje, zakaj mu ní odgovoril prej: »Veruj mi, da tega nij kriva moja lehkomiselnost nego nežna ozirnost do prijatelja, kakoršen si mi ti bil zmirom ter si mi še zdaj, kakor si nedavno pokazal.« In v tistem pismu dalje, ko Jelovšku poroča, da mu je Tomšič na Dunaju velikonočni teden »v torek večer [4. IV. 1871 torej] odrinil in plačal 30 glđ.« za praznike, — češ: »vsled tvojega priganjanja, za kar ti izrekam gorko hvalo«. (LP/136, 137.) To pa, ko je Levstik takrat 25. III. takó težkó čakal odgovora in odplačila iz Maribora: »Tako trdno se z obratno pošto od tebe odgovora

nadejem, kakor sem do zdaj zmirom za trdno mislil, kar še mislim, da si ti res moj prijatelj.« (LP/134). Takó bo sedaj šele razumljivo, odkod in kakó, da Levstik 14. I. 1870 piše iz Ljubljane v Maribor Jelovškú naglo pismo, dan preden je 15. I. izšel »Zvon« s prvo stvarico iz Levstikove takrat svetu takó skrbno zakrivane tajne: »Še nekaj te moram prositi. Če »Zvon« čitaš, najdeš v njem tiste pesni, ktere sem lani po letu zložil, uže veš, komú. Stvari sem nekaj pre naredil; vendar se bojim, da se ne bi resnica zvedela, torej te prosim: molči! Nikomur ne povedi, čegave so te pesni, niti ne, komu so namenjene. Trdno se zanašam ná-te!« (LP/131). Dokaz, da je v Ljubljani zaupno poznal Jelovšek, morda edini, celó tó tajno Levstikovo vsó! In dokaz, da je takrat, ko so pesmi o Franji rastle, avgusta meseca 1869, Levstik bival pri Jelovšku. Popolnoma res torej vse, kar in kakor je pripovedoval Luka Breskvar! Tu sèm naj bi se bili prišli učiti, kaj se pravi »človek«, kaj »človeško« življenje, vsi tisti siti »prvaki« in preobjestni »rodoljubi«, véliki »očetje« dóbe: Bleiweisi in Coste, Svetci in Lésarji, in dr. Srnec pa še dr. Vošnjak povrhu, z »mladim« drjem. Krekom vred! In še marsikdo izmed tistih takratnih, in ne le takratnih »voditeljev« naših!

Pismo Levstikovo Stritarju tam z dné 19. II. 1870 pa je — glavna priča.

To je tisto, s pravo grozoto, z globoko sramoto našo zasenčeno pismo, kjer se je Stritarju generalno izpovedal »trdó ponosni« Levstik kakor otrok, o najneprijetnejših koticah, starejši mlajšemu rojaku, vse do podrobnosti z dodatki in dostavki, da človeku kar dušo trga.

»A da imam dolgove, nej čudo. Od lanskega 25. decembra sem zaslužil od »Matic« 100 gld., od Slavije 80 gld., od »Sl. Naroda« za toliko uvodnih členov in dopisov kacih 50 gld., kar je vsega 230 gld. V Trstu sem bil dve leti brez službe, pri »Napreji« sem delal $\frac{3}{4}$ leta, potlej sem bil zopet na cesti menda $\frac{1}{2}$ leta, pri Matici sem imel po 50 gld. na mesec; potem so me zopet spodili uže prvo leto. Pri slovarji sem imel tudi samo po 50 gld. na mesec.

Od Trsta se mi torej nikoli ni bilo mogoče iz dolgov izkupati. Vilhar mi je bil dolžan 400 gld., ko sem šel od njega. Hotel mi je za vse dati samo 50 gld., po dolzem prepiru mi je dal 100 gld., po 1 letu mi je v Trst poslal z jezo 100 gld., in ko sem prišel k »Napreji« prejmem 180 gld., kajti utrgal mi jih je 20 gld. Teh 180 gld. sem poslal v Trst za dolg, kterega sem bil na meníco naredil, predno sem odpotoval. Zdaj vidiš, kako stojim. Odkritosrčnejši ti ne morem govoriti.« (Slovan 1916, 149; LP/296.)

Ní človek, in le pravi pristni Slovenec, kramar Panonec le, komur se ob tem pismu, ob tej grozoti ne obrne duša v grenkem gnevu do dná, v trdo proklinjanje rodú do nebés!

Pa je Levstik še dopolnil svojo sobotno izpoved z dostavkom v nedeljo 20. II. 1870: »Pozabil sem ti pristaviti, da sem med lanskim in predlanskim letom [1868/1869] kacih 40 gld. zaslužil pri deželnem poglavarji Konradu, pri kterem sem vendar izgubil desetkrat več časa, nego je to plačilo vredno. Učil sem ga slovenski, in časi prišel po 4krat zaporedoma zastonj, ker ni utegnil, za kar mi nej vinarja plačal. Imel sem od njega po 10 gld. za vsacih 11 ur, in komaj v enem meseci sva teh 11 ur stolkla.« (Slovan 1916, 177; LP/298.)

Trd kruh, skop kruh, grenák kruh je bil Levstikov kruh med nami. Tak mož darú in dela, vse življenje dotedaj le dela za rod domači, — pa táko življenje od rodú, in táka bilanca na koncu!

Toda kaj je Levstik še priznal Stritarju v tistem pismu 20. II. 1870? Da je imel ob vsem tem bogato kruha na ponudbo! Pri nas? Tu jega kruha, nemškega kruha! »Ne da bi se hvalil, nego da ti vse odkrito razodénem, kakor sam zahtevaš, treba še to povédati, da mi je uže 1½ leto [torej nekako od avgusta m. 1868] odprto mesto s plačo 1500 gld. na leto, ako prevzamem uredovanje uradnega slovenskega časopisa; to je Konrad meni sam namigával in dr. Zarniku zadnjič na vsa usta povedal. Tudi uže Bach me je direktno lovil in Dežman izkušal dobiti za svojo stranko — vendar poleg vse svoje velike zadrege nisem omahnil.« (Slovan 1916, 177; LP/298.)

Ali si bil tega tí kedaj, ali sí tega, rod, vreden? Ali si táko, s tolikim trpljenjem, s trnjevo krono venčano zvestobo vračal kedaj? Z velikim pogrebom morda? S ploščo na rojstni, smrtni hiši? S kamnom na grobu? Smešno! V življenju vračal! Pripovedujejo sodobniki, da se je močni mož, tvoj delavec, takratne dní svoje samega pomanjkanja, gole sestradanosti kar opotekal! Rod, kakšen si bil, kakšen sí? Ostani še dalje takó! Ura ti žé — bíje!

Izpovedal se je Levstik Stritarju; in Stritar nam je shranil in otél izpoved njegovo, dandanes — objavljeno ródu že dvakrat. Ali jo je rod slišal? Gnije. ne le istosmerno, dalje; dalje, bolj in bolj...

Kaj čaka drage naše domovine?	Izdajstvo, samoljubje i mehkôta.
Vsi viri njé življenja so odprti	Trepèt, domač razpor, neskrb, slepôta.
Od nekdej, i polagoma jo k smrti	I svojstvo, s katerim opicam smo v rodi:
Samó slovenskih grehov kletva rine.	Do vsega gnus, kar s tujstva k nam
Sramotni dan, ki bode zadnje sine	ne hodi:
Kropíl stidèč jej na mrtvaškem prti.	Tó šiba naša je, tá nas stvorila
Brez solze pokopaval rod zatrti —	V nesrečno ljudstvo, né pa — túja síla!
Tá dan poplača nam vse naše čine!	Levstik: »Náša nesrèča.« [I./221].

Res je: Iz samih žrtev življenja — vsa prva in najboljša naša knjiga. Knjiga do knjige, sámí spomeníki žrtev in trpljenja. Ne našega, ampak njihovega! Prešeren, Levstik, Jenko, Cankar... in še toliki. In še ní, ne bó še te žalostne procesije konec!

Greníli smo jim žive dní ko rablji in tirani. Na pokoro smo jih stavili, duševno in telesno pokoro. Zatiranje, zaničevanje, preganjanje; odrekanje pravice do življenja, do kruha, kakor izvržku; blatenje, obrekovanje, sumničenje; zavist, zahrbtnosti, stradanje; surovost, pamfléti, opljuváno imé; tó — je bil njihov delež v življenju med námi. Po smrti pa — slava, slava jim! In — kamen.

Takó smo jim vračali ljubezen njihovo. Takó plačevali njihove skrbi, njihovo ob skalah »Tracije surove« prelito srčno kri. In takó je bilo in je vse v redu in prav med nami. Parasit, le tá, le tí iméj življenje — pri nás!

Vzgleď! Iz življenja Levstikovega. »Vodnik« njegov iz leta 1869. Da je za Levstika celó le malo častna tista zadeva, so govorili. Kdo? Cesta pač!

Pa si poglejmo težavno stvar поблиže!

LEVSTIKOVO DELO ZA VODNIKA PRI MATICI: 1868, 1869.

(Od prvih začetkov do natisa »Vodnikovih Pesni«.)

Pri Matici v arhivu je njen tajnik Anton Léšar shranil prihodnjim rodovom lepo polo papirja, z drobnim pisanjem lastne roke na pol strani, s kratko besedico »Predgovor« za naslov. Zeló smo tajniku Matice Slovenske danes hvaležni, da nam je ohranil to polo. Ohranil nam je lep kulturni dokument!

Dokument ní datiran. Stvarne škode pa ní zató nobene. Datira nam ga zadostno vsebina njegova. In sicer: tja v konec oktobra, v začetek novembra leta 1869.

Govorí pa ta dokument ves o Levstiku: o križih in težavah truda njegovega za Vodnika pri Matici tam v letih 1868 in 1869. Uvodoma sega sicer že v leto 1867, da tajnik svoji dobi spet obnoví slavno, pri Matici tiste dni neštetokrat pretolčeno zgodbo: o Wagnerju knjigotržcu, o »pravdni« pridobitvi Vodnikovega rokopisa Matici Slovenski; in to s primerno pohvalo lastne zasluge za srečno pridobitev biserne dragocenosti. A ta uvod ní ne tam ne nam tukaj na pravem mestu, pač pa bo dobrodošel o drugi priliki. Zató kaže, da začnemo tukaj s »Predgovorom« tam, kjer prestopi k stvari sámí.

1.

[9. julija 1868.]

Tajnik Anton Léšar: »Odsek za izdavanje knjig, pooblaščen v IX. odborovi skupščini, je kupljeni rokopis [Vodnikov] v prvi polovici meseca marcija 1868. l. izročil g. Fr. Levstiku, da ga uredi za natis, kakor se je bil odsek dogovoril z njim. Gosp. Fr. Levstik je prevzel to delo [in kupljeni rokopis]¹ in obljubil do srede meseca aprila istega leta dovršiti [ta] svoj posel [tako da se V. Vodnikove pesmi na svetlo daljo] za 1868. leto. Za trud mu je odsek odločil 100 gld. nagrade, s katero je bil Levstik [tudi] zadovoljen.«²

19. XII. 1867. Novice 8. I. 1868, str. 11: Poročilo o 9. ti seji odbora MS (z dné 19. XII. 1867): »Po tem nasvetuje dr. J. Bleiweis [kot predsednik odseka za izdavanje knjig], da se najpred določijo knjige za prihodnje leto; po njegovi misli: a) koledar z letopisom, b) Vodnikove poezije [&c. do e). — »O b), [o] Vodnikovih poezijah se je že govorilo: in prvi del je bil že vredil g. Fr. Levstik [toda ne za Matico!]; naj se mu brž, kadar ga Matica dóbí, izročí še drugi del, da ga pripravi za prihodnje leto.« To bi torej bilo za tekoče društveno leto — 1868.³

»Zvon«, 1. oktobra 1870: »O Vodnikovem rokopisu. I.«, kjer je Levstik zapisal na str. 302: »Oton Wagner je bil tedaj po dogovoru s Kastelcem Vodnikovo ostalino (1866. leta) dobil v porabo in potem jo izročil meni, da bi mu jo uredil in pripravil za tiskanje... Bil sem nekoliko lažjih pesnij úže uredil, a Wagner v tem zaradi mnogih dolgov mahoma izgine [iz Ljubljane, prve dni maja, pred 9. V. 1867].

Iz tega sledí: Za Matico ní Levstik dotedaj Vodnika priredil niti črke še! Kar je tu Bleiweis označil odboru, odn. kar je poročilo o 9. seji odbora (ddto. 19. XII. 1867) v »Novicah« razglasilo 8. I. 1868 svetu za »prvi del« že dovršenega Levstikovega dela [češ: »prvi del je bil že vredil g. Fr. Levstik«], — to je kot Levstikovo delo datirati že tja v konec leta 1866 (in morda še prve mesece 1867) pod popolnoma drugi naslov; Levstik je bil takrat, pred naglim odhodom Wagnerjevim iz Ljubljane, »nekoliko lažjih pesnij úže uredil« — po izvirnem rokopisu Vodnikovem za nameravani II. zvezek Wagnerjevega »Klasja«; to delo pa je potem opustil, zlasti ko že od konca m. septembra 1867 rokopisa Vodnikovega ni več imel v rokah, ker si ga je bil takrat za svoje »študije« pri Levstiku na stanovanju izposodil dr. Bleiweis! [Zvon 1870, 1./10., str. 303; Levec, Levst. sp. = LLS: IV./293.] To je torej tisti »prvi del«. — Prav takó zavaja in moti historika nadaljnji tekst tistega poročila, Bleiweisov nasvet: »naj se mu brž, kadar ga Matica dóbí, izročí še drugi del«! Kakšen drugi del? Pač edinole takó: »naj se mu izročí — [Vodnikov rokopis, da Levstik] »še drugi del« »pripravi« [in svoj rokopis dovrší ves] »za prihodnje leto«. Čemú torej nejasnosti? Kaj je bilo tega treba? Javnosti so v svojem »poročilu« utemeljili, zakaj so izročili to

¹ Dostavek iste roke (torej Léšarjeve) ob robu rokopisa.

² Ta odstavek je A. Léšar objavil nekoliko skrajšan v »Novicah« 31. VIII. 1870, str. 279; opustil je tam besedo »kupljeni rokopis« popolnoma. Bilo je to tisto Léšarjevo poročilo o 17. seji odbora z dné 1. VIII. 1870, ki je izzvalo Levstikov ogorčeni, toda možáto pošteni odgovor »O Vodnikovem rokopisu« 1. X. 1870 v Stritarjevem »Zvonu« I.

³ Prim. tu »Novice«, 10. in 17. febr. 1858, torej 10 let prej: »O izdaji Vodnikovih pesem. Spisal P. Hicinger.« [† 30. VIII. 1867 v Postojni]. Zanimiv članek; tam dva spomina o † M. Čopu!

delo ravno Levstiku, ker češ, da je Levstik »prvi del« Vodnikovega rokopisa za objavo že »vredil«. Dobro! Ali niso pa morda gospodje politiki-voditelji računali že tu z možnostjo, da Levstik zakriči v svet vso zgodbo o Vodniku? Pa da ga je zato dr. Bleiweis takó očitno favoriziral ob nameri izdanja Vodnikovih spisov, ravno njegá, Levstika, da si ga pridobí in vklene — v grobni molk in v brezbesedno pritrditev njihovim tihim korakom. Prav! Pa četudi, ali javnosti zato — nejasne besede? Nerazumljivo! Sicer, nili pa Levstik kesneje leta 1870 v »Zvonu«, ko so se mu bile oči odprle, ravno tiste besede »prvi del« n a m e n o m a takó podrobno pojasnil? Tak — je bil torej že začetek te zgodbe!

Ali pa je vse to bil morda goli slučajni nezmisel edinole tajnikovega osebnega sloga? Le osebni sad Lésarjevega káosa? »Ribniški panj« — Levstikovih, Jurčičevih, Erjavčevih pisem?

16. IV. 1868. Novice 22. IV. 1868, str. 133: Lésarjevo poročilo 10.^{ti} seji odbora MS (z dné 16. IV. 1868): »Pridobili smo si „Vodnikov rokopis“ ter ga na javni dražbi 3. marca Wagner-jeve zavarščine kupili za 20 gold. — Odsek za izdavanje knjig, pooblaščen v 9. odborovi seji [torej 19. XII. 1867], ga je izročil g. Fr. Levstiku, da ga pripravi za natis, kakor se je odsek dogovoril ž njim. Gosp. Levstik je prevzel to delo in do srede meseca aprila obljubil dovršiti svoj posel. Za trud mu je odsek odločil 100 gld. povračila. Naj slavni odbor izreče, v koliko iztisih naj se tiska? (Odbor sklene, da se tiska v 2500 iztisih.)«

Lésar: »Pretekkel je ta obrok, pretekli so še trije mes[e]ci, a Levstik še ni bil izročil rokopisa, tako da je tajnik v XI. odborovi skupščini 9. julija [1868. l.] sporočal odboru, da Matica za 1868 l. ne more izdati Vodnikovih pesmi.

Isto je sporočal IV. občnemu zboru 5. avgusta 1868. l.«

9. VII. 1868. Novice 15. VII. 1868, str. 229: Lésarjevo poročilo 11.^{ti} seji odbora MS (z dné 9. VII. 1868): »„Vodnikovih pesem“, ktere je odsek za izdavanje knjig, kakor je bilo sl. odboru že v X. seji naznanjeno, izročil g. Levstiku, da jih vredí, / žalibog letos ne moremo izdati, ker nam vrednik še ni izročil rokopisa, da-si tudi je bil 3. marca t. l. za trdno obljubil, dovršiti in izročiti svoje delo do 15. aprila.« [NB: tukaj je že pozitivni datum »15. aprila« (!), ko je bila doslej vedno in dosledno le približnja določba: »do srede aprila« [1868]! Tu, 9. VII. 1868, v 11. odborovi seji: torej prvi glas zoper Levstika ob Vodniku pri Matici; zaradi zakasnitve dela! »Vodnikove pesmi pa naj se ne razpošljejo, če tudi se dovrše še 1868. leta, in to zarad preobilih stroškov, ki [n]jih razpošiljanje stane Matico in družbenike.« Tak je bil še dodatni tajnikov predlog v isti seji odboru (»Novice« istotam, na str. 230), kar je odbor, kakor govori pripomba med oklepi, potrdil.

5. VIII. 1868. Novice 12. VIII. 1868, na str. 261: so prinesle v letnem poročilu tajnika Antona Lésarja, branem IV. občnemu zboru (5. VIII. 1868) — napoved o knjigah, ki »morda še to leto« pridejo na svetlo, ker so »v delu«. In tam pravi poročilo (pod točko 5.): »Sem štejem tudi 5.) „Vodnikove pesmi“, ktere bi bile lahko že natisnjene, ako bi nam jih bil, kakor je bil obljubil, vredil pisatelj, kteremu jih je izročil odsek za izdavanje knjig.« In dostavek črta Vodnika za to leto, češ: »Vodnikove pesmi pa bodo čakale razpošiljatve prihodnjega leta.« Občnemu zboru je Lésar torej zamolčal Levstikovo ime. Ali sam od sebe, ali po sklepu in volji odbora? Vedeli so ga sicer vsi! Levstik sam je takrat preživljal, komaj mesec dni po Stritarjevem obisku 23.—25. julija 1868 v Ljubljani (LZ 1919, 697/98), že hudo krizo pri Wolfovem slovarju! (LP/288: »Lani,« piše tam Levstik 28. dec. 1869 Stritarju na Dunaj, »ko si bil ti v Ljubljani, visel mi je baš nad glavó oblak, iz katerega je potlej v mé tréščilo pri slovarskem delu. Da torej nijsem mogel biti vesele volje, nij čudo.« Prim. o tem LZ 1919, 705/714.) In v tej volji, v tej borbi, ko se mu je podiral in poslej tudi res podrl vzljubljeni slovar, pa naj bi bil Levstik, prav že samo zato, še pri potrebni volji, da trdno vzdrži in brez zadržka do bistro učiščene definitivne oblike, kakor bi po svoji težnji to rad, dožene — Matici Vodnika! Ali naj ga kar Lésarju po mili volji na komando, kar po kakem »sklepu odbora« ali »odseka« strese iz rokava? Kar točno takó-le jutri do treh popóldne! Kakor da pojdi botrovat desetemu sinu točno ob enajstih na tibo nedeljo! In vse tó takó — češda zaradi takratne tam nekoč stvarno neprevdarjene, malo naivno prenačljene besede na naglo vprašanje, iz navdušenosti za reč ali iz česarkoli včera j opoldne ob dobrohotni uri; pa zdaj zato večna trobénta: g l e j t e, s l a v n i g o s p o d j e, »n i, kakor je bil obljubil«, — hoj, nam za 100 gld.! O, kaj se godí, če na svojem mestu kdo nima: »panj«, — ali pa morda noče imeti: rabelj, (morda celó obóje: žlahtna rožica!), nič uvidevnosti ob stvári, pa se vendarle obveljavlja, rekel bi, jari petelin na plotu. Sicer, trn je trn, in ní trta. O, rod! Rod, ki nám še ní dal žene. Živéti ne známo!¹

¹ Od avgusta m. nekako t. l. 1868 je Levstik imel, kakor je priznal Stritarju v pismu 20. II. 1870 (LP/298), »odprto mesto s plačo 1500 gld. na leto«. Ponudbo deželnega predsednika kranjskega, Conrada v. Eybesfeld, »ako prevzame uredovanje uradnega slovenskega časopisa«! Poučeval je bil Levstik Conrada v slovenščini, od 15. VI. 1867 (LP/51) do neznano kedaj leta 1869 (27. IV. 1869 Levstikov dopis za zadnji, že dalje časa izostali honorar: Slovan 1916/177, LP/41). Toda — Levstik je ostal pri Wolfovem slovarju! In potem rajši zvest, — dasi v trdi borbi in skrbi za dnevni kruh, dá, celó v borbi s stradanjem!

Lésar: »19. sept. 1868. l. se je po odsekovem naročilu pisalo Levstiku, naj bi kmalu izročil vredjen rokopi, a 1. okt. 1868. l. je g. Levstik pismeno prosil, naj mu [slavni] odbor dovoli, da Vodnikov rokopis dovršen poda v enem mesecu.«

| MATICA SLOVENSKA | v LJUBLJANI |
št. 195

Blagorodni gosp. Fr. Levstik
pisatelj v Ljubljani

Odsek za izdavanje Mat. knjig Vas je 2. marca t. l.¹ naprosil, da Vodnikov rokopis pripravite za natis. Vi ste prevzeli to delo ter obljubili dovršiti je do srede meseca aprila t. l.

Tako je bilo 10. aprila t. l.¹ naznanjeno odboru, v X. seji zbranemu. Odbor je potrdil to odsekovo ravnanje in bil je naročen poseben papir, lepši od navadnega.

Ker ste bili enkrat po g. tajniku, dvakrat pa po Matič. slugi ustmeno / prošeni, da izročite svoje delo v natis in tega še niste storili, zato Vas odsek za izdavanje knjig, ki mora o tej stvari poročati v 12. seji, lepo prosi, da kmalu dovršite svoj posel.

Matič. odsek za izdavanje knjig
v Ljubljani 9. sept. 1868.

Dr. Bleiweis m/p
prvomestnik odsekov.

List je pisan ves z roko tajnika Ant. Lésarja; lastnoročno Bleiweisov je le podpis: ime njegovo, ki je bil takrat in že ves čas od 8. seje odborove z dné 3. X. 1867 po Marnovem predlogu (LMS 1869, str. 9) predsednik (ne Matice! ampak le) »odseka za izdavanje knjig«.

Tri tedne po dopisu odseka Levstik:

Slavni Odbor!

[Izvirnik.]

Zadnjemu dopisu slavnega odbora slovenske matice odgovarjam, da negotibni posli, katerih je bilo premnogo ob enem name palo ter druge neprijetne okolnosti mi nikakor nejsjo dovolile, v tem času, v katerem sem bil obljubil, Vodnikov rokopis tako v red spraviti, kakor sem ga začél, ino kakor je Vodnikovemu imenu dolžnost. Torej uljudno prosim, naj slavni Odbor dovoli, da mu ga v enem mesecu dovršenega podám.

V Ljubljani 1. oktobra 1868.

Z največim spoštovanjem
Fr. Levstik m/p

Naslov na hrbtu cele pisemske pole: | Slavnemu Odboru | Slovenske Matice | v | Ljubljani. | — In z Lésarja tajnika roko uradni zapiski: »1 pr. 1. okt. 1868 | št. 217 | Gl. št. 195 t. l. || Levstik odgovarja in obeta, da Vodnikov rokopis podá v enem mesecu. |« — Pismo je bilo zapečatenó, in ni šlo po pošti.

Lésar: »Odbor je [v] XII. skupščini 16. okt. 1868. l. | pritrtil tej prošnji.« —

15. X. 1868. Novice 4. XI. 1868, str. 366: na koncu pod h) v Lésarjevem poročilu 12. ti seji odbora MS (z dné 15. X. 1868): »Gosp. Levstik v listu od 1. oktobra t. l. prosi, naj mu slavni odbor dovoli, da Vodnikov rokopis dovršen podá v enem mesecu. Tajnik mu je ustmeno dovolil ta obrok. Naj slavni odbor pritrtdi tej dovolitvi. (Odbor pritrtdi.)« — V tej seji je bil [po osebni odpovedi Tomanovi] voljen za predsednika Matice dr. E. H. Costa. (Letopis MS 1869, str. 6.). Levstik je s tem prišel — pod Costo!

Ta mesec, ravno teden dni po tej seji, dné 22. oktobra 1868, — pa je umrl Levstiku v Ljubljani stari licejski bibliotekar, nekdanji urednik Krajnke Zibelize: Miha Kastelic! Izgubil je Levstik ž njim glavno pričó — gledé Vodnikove zadeve pri MS.

¹ Ali ne 3. marca 1868? Vsa Lésarjeva poročila sicer — imajo za datum odsekove seje in domenitve z Levstikom gledé Vodnika dan: 3. III. 1868! Pač lapsus spomina, kakor v tem pismu tudi še datum »10. aprila t. l.«; namestu: 16. aprila [1868].

Pred to smrt, tja v zadnje mesece Kastelčeve bolezni, torej v leto 1868, tiče in se ga treba tu spominjati, — tudi tisti znameniti dogodek, ki nam je pričevanje svoje o njem Levstik zapustil v zgodovinskem, »Na Dunaji 12. grudna 1870.« datiranem članku »Vodnik brez konca in kraja« o priliki svojih pravnih zaradi Vodnika. Pred smrt je datirati tisti novi, dodatni prispevek k Vodnikovemu rokopisu, s tem k Levstikovemu delu za Vodnika; dva sešitka, ki o njih priča Levstik, da mu jih je dal še Kastelic sam: »Dobil sem od njega, ko je bil uže na smrt bolan, izvirno Vodnikovo zbirko [»kratkih in poskočnih pesnij«: »dva prava Vodnikova, z njegovo roko pisana sešitka« (V./72)], kar mi je bilo delo ustavilo za dva meseca, ker se ta zbirka izmed raznih Kastelčevih knjig in papirjev nij dala hitro najti.« [Da torej ni mogla uspeti knjiga in dozoreti že za leto 1868, po napovedi!] — Ta »ustavitev dela« Levstikovega ob Vodniku vsled dolgotrajnega iskanja, dva meseca dolga zamuda, ki jo je povzročila založitev originala, tiče torej s Kastelčevim iskanjem vred tja pred dan † 22. X. 1868! Da celó pred dan 1. oktobra 1868, sledí iz Levstikovega pisma Matici ddo. 1. X. 1868, ker tam obljublja Levstik rokopis v enem mesecu, česar pač ne bi, ko bi Levstik iskanega originala takrat ne imel že v rokah. Ne more pa biti vsaj za zdravo pamet pač nič spora, da samo to dejstvo, če bi tudi drugega, in zlasti slovite istočasne afere s slovarjem ne bilo: ta torej (izven območja Levstikovega) založeni Vodnikov original samcat sám — Levstikovo zamudo z Vodnikom gledé leta 1868 pač popolnoma opraviči! Toda le za leto in le gledé leta 1868! (LP/256).

Takó je končalo — leto 1868 za Levstika pri Matici. Mnogo hujše pa pri Wolfovem slovarju...

Razdor, ustavitev dela, odslopitev pri slovarju; z izgubo doslej dnevnega vsaj goldinarja, pa še zamera povrhu in opsovano imé; grenák spomin poslej Levstiku za vse življenje. Pri Matici še nič prehudega doslej; le duševni dolg neizvršenega dela, ki ga neodvratno čaka v nadaljnjih dneh: da se reši obljube in palice. Coste, Léasarji, odseki, odbor: posel ž njimi vedna — nevarnost, plačilo pa tam okoli ničle... med rodoljubi. To je bila bilanca ob koncu leta 1868! Pogled v novo leto? Prazna perspektiva brez upa, brez trdnih tal, dà, celó brez trdne točke; le trdo vprašanje pred očmi: od česa živéti — za narodno tlako rodoljubnim gospodom tiste dobe! Edina tolažba — čvrsta lastna moč, edini up — zaupanje v življenje. Edina bližina: — Martin Jelovšek v Ljubljani! Tam v daljavi nekje pa še skopi stiskáč, siromak »Slovenski Narod«, ki tudi gleda, kakó bi »z drugih ljudi telico« oral...

Léasar: »A namesto 1. [nov.] 1868. l.¹ izročil je Levstik rokopis še le 24. febr. 1869. l., / in sicer pesmi, [in] komentar [in] nekoliko prozaj [in] čnih Vodnikovih spisov [in] to brez Matic[inega] rokopisa!; životopisa Vodnikovega [še] ni bilo med [temi] spisi.«

Od obljube Levstikove za 1. dan nov. 1868, točno torej za praznik Vseh svetih, pa tja do svetega Matije, t. j. do 24. II. 1869 je štiri mesece, manj 4 dni. Tolika je torej bila zakesnitev Levstikova z delom, z Vodnikom od obljube do izročitve prvih rokopisov pri Matici. Nenadna izguba slovarja, kjer je sicer imel opravka še do božiča, to zamudo sama že dovolj utemeljí in zadostno opraviči. Videti pa je, ker ta zgodnja izročitev rokopisov kaže takó, da je Levstik takrat imel možato, res trdno voljo, da Matici to leto omogoči dogotovitev knjige o pravem času. Tudi ga je k temu osebno silil letos še realni namen, da dobí pri Matici nekaj subsistenčne pomoči, del honorarja na račun po zaslužku, na podlagi rokopisov. Ker dala mu je Matica res takoj takrat »koncec februarja« (LP/293) 25 gld. za Javornik, in še 80 gld. najbrže tudi takrat, in prav gotovo da né šele 1. maja, ki ga imata obé izplačili (fingirano!) za svoj datum v blagajniški knjigi. In takó se je takrat vsestransko zdelo, da bo zadeva gladko, brez vseh ovir, potekla do točnega konca: ker vse kaže, da je takrat Levstik bil res kar vès v Vodniku, kar zlasti priča tudi pot njegova v Javornik, februarja, v zimi; dolga pot, ko takrat še ni bilo tja železnice. Pa gre vrag in kar na lepem zmeša možém pri Matici, ki so trdega Levstika vendar vsi dobro poznali, vso zdravo pamet, — da so začeli, duhovniki, sitnariti s cenzuro po svojem in ljubljanskem obzorju od Kríma do Šmarne gore! Levstik pa, trd mož resnice, ní bil prav nič dovzeten za take težnje. Potvorbe, laží né! »Vspeh mnogih dogovorov«, pravi Léasar, »je bil, da je g. Levstik v nekterih rečeh odjenjal«. Prav! Toda fakt je, da je vrnjeni rokopis lepó doma zaklenil v miznico:

¹ Pisani original Léasarjev ima tu besedilo: »A namesto 1. okt. 1868. l.«, kar je pač le očitna zmeta peresa. Da ne moti, sem jo popravil v tekstu.

češ, zdaj pa čakajte, gospodje! In so res čakali. Dokler si niso slednjič prišli sami ponj k Levstiku: 21. VI. 1869. Levstik jim ga pa ni prinesel sam — nikoli več še enkrat. Tak je bil pač — Levstik. Vse tisto o »zastávi« rokopisa pa se mi vidi — Levstikov znani, sloviti humor ob gotovih si glavah. Ker tudi tak — je bil Levstik. Če je pa stvar bila do besedno resnična, toliko bolj slavno zanj, za naše ime — toliko bolj žalostno!

2.

Tajnik Anton Lésar dalje: »[Slišati je bilo, da] Ker [se je govorilo] je g. Levstik slišal govorice, da baron Cojzov arhiv hrani mnogo Vodnikovih pisem, ki bi se dala vvrstiti v njegov življenjepis, zato [ga] je Matica¹ poslala v Javornik [ter mu za potnino dala 25 gld.], a vrnil se je s sporočilom, da [ga] je Alfons bar. Cojs jako prijazno sprejel in [mu] preiskati dal ves arhiv, a da ni našel celo nobenega spisa Vodnikovega.«

K temu dve pismi, prvo po konceptu Lésarjevem pri Matici, druge iz ostaline Levstikove:

| Visokorodni gospod Alfons | baron [C]Zois, grajščak v | Javornik [!] |
Matica slov. izdá Vodnikove pesmi z njegovim življenjepisom. Znano nam je pa, da [je] v Vašem arhivu mnogo pisem, ktera marsikaj razjasnujejo v njegovem življenji. Zato Vas, blagorodni gospod [lepo] prosimo, da privoljite Matičinemu poslancu², preiska^[ti]vati pisma³ v Arhivu. Ta poslanec naš je g. France Levstik, ki Vam izroči ta naš list.

[Nadjam] Prepričani smo da ustrezete naši prošnji, ter Vam pri tej priliki izrekamo svoje najvišje spoštovanje.

| Iz odbora Matice slovenske | v Ljubljani 25. febr. 1869. |

ALésar m/p
tajnik i odbornik

Naslov: | Sr Hochwohlgeboren Herrn | Alfons Baron Zois | Herrschaftsbesitzer in | Jauerburg | — Na hrbtu pole uradni zapiski tajnikovi (Lésarjeva roka): »| 25. febr. 1869 | št. 55 | Pismo Alfonsu Zois-u, da Levstiku privoli preiskavati javorniški arhiv. |«

In še pismo barona Alfonza Zoisa:

Lieber Toni! Mit Rücksicht auf die Forschungen *Levstik's* theile ich Dir mit, daß *Vodnik* während seines Aufenthaltes hier u. z: am 2 July 1787 in der *Localie-Kirche* zu *Karnervellach* 2 Taufen vollzogen hat u. zwar an *Jacob Rekelj* von *K. Vellach No 44* & an der *Svetina Margareth von Jauerburger Gereuth No 16*. — Beide Taufen sind von *Vodnik* eigenhändig eingeschrieben in das Taufbuch *Tom: XVI*, die erste in *pag: 11* & die zweite in *pag: 55*.

Mit herzlich[em] Gruß | Dein |

Jbg [= Jauerburg] 16/3 869

Aufrichtig[er] B: Alfons m/p

Levstik sam se spominja te svoje poti v pismu 5. I. 1870, kjer poroča Stritarju, da je povrnil ravnokar Matici za Vodnika 45 gld.: »V tem je všteti tudi tistih 25 gld., ktere mi je bila Matica lani konci februarja dala, da sem popotoval v Javornik zaradi Vodnikove korespondencije s Cojzom, in potlej sem bil v tem poslu poslal necega Ulriha, kteremu sem plačal 8 gld. Vse to zdaj torej jaz trpim.« (LP/295).

Takó trdé soglasno vsi viri, da je Matica izplačala »konci februarja«, nekako 25. II. 1869 Levstiku 25 gld. za Javornik. Toda »Dnarni Dnevnik Slovenske Matice I.«

¹ Rokopis ob robu: »na svoje stroške (25 gld.)« Kar pa je spet prečrtano.

² Rokopis: da privoljite [gosp. Francetu Levstiku,] Matičinemu poslancu, ...

³ Rokopis: pismo

odbor; kaj odobril in kaj obsodil: kaj mu je bilo po godu in kaj ne v Levstikovem rokopisu. Tudi Levstik ni zapustil pojasnitve, zakaj mu je »odsek« pravzaprav vrnil rokopis v popravo in kakšna je bila zahteva odborovalca in odseka, »kako naj se [„Vodnikovih spisov“] vravnajo, kaj opusti ali spremeni«, da o vsem tem torej ne vemo pravzaprav še nič. Fakt pa je, da se od tega časa nadalje zdaj Levstikovo postopanje z Matico zaradi »Vodnikovih spisov« izpremení!

V to dobo »presojevanja« Levstikove knjige, odn. rokopisa njegovega, v dni torej od 24. II. do 11. III. 1869 (od Levstikove izročitve rokopisa Matici do 13.te seje odborove, ko so odredili, odn. »sklenili«, naj se rokopis Levstiku spet vrne v izpremenitev odn. opustitev ne vemo česa!), — tiče tudi še tisti dogodek z Marnom: tista prva Levstikova odklonitev Lésarjeve zahteve, — druga odklonitev je sledila ob »Pogodbi« v ponedeljek 21. VI. 1869., — naj bi za cenzorja Marna iz rok dal izvirni »Vodnikov rokopis«. Pa so zelo slabo naleteli, kakor tudi poslej dosledno s to zahtevo! V »Novicah« 19. oktobra 1870, str. 339, je zelo prepovdarjeno objavil Lésar ves besen to zgodbo: češ, da je v neki seji »odseka za izdavanje knjig«, ki nam je doslej njen datum [med 24. II. in 11. III. 1869] še neznan, — »gosp. prof. Marn, eden izmed presojevalcev Levstikovega prepisa [!] Vodnikovih pesmi, želel „videti“ [!] izvirni Vodnikov rokopis, da bi ž njim primerjal Levstikov prepis [!].« Levstik pa, zelo pravilno, — da né! Odgovoren da je za vse že sam, in porok imé njegovo! Levstik je s tem odklonil drugih glavo in muhe v svojem delu. Pokazal pa je tudi — svoj trdni sklep, da po doživljaju z Bleiweisom (Zvon 1870/303; LLS IV./293) nikomurkoli, zlasti ne Lésarju do nadaljnjega nič več ne Vodnikovega rokopisa, lastnine Kastelčeve, kar takó na golo zaupanje iz svojih rok! Bili so torej gospodje sami krivi Levstikove nezaupljivosti, in njihov toliki krik nad Levstikom povsem na napačni naslov! Ali je bil Levstik v tisti seji sam zraven?

Lésar dalje:

»Vspéh mnogih dogovorov z [Levstikom] [vredovalcem] je bil, da je g. Levstik v nekterih rečeh odjenjal¹ in obljubil rokopis vsled dogovora preme[njen véliki petek t. j. 26. marcija]² izročiti.

Véliki petek in še mnogo petkov [mine] [pride in preteče], a Levstik [vkljub mnog] večkratnim [pis] ustmenim opominom vkljub ne izročí rokopisa.

Odsek za izdavanje knjig, posvetovaje se [dneva te odsekove seje doslej še ne poznamo]³, kaj je storiti, da [vsaj] Matica dobí svoj in g. Levstikov rokopis, sklene, dva odbornika poslati k Levstiku z vprašanjem, zakaj ne izročí rokopisov. Gospoda dr. Jern. Zupanec in Iv. Vavrú se vrneta s sporočilom, da [le] Levstik [zastavil svoj rokopis, da ga torej ne more izročiti]⁴ dokler mu Matica ne dá 25 gld., da ga reši iz zastave.⁵ /

Odsek [privoli] tudi to [storiti] toda s pogojo, da se z g. Levstikom sklene pismena [naslednja] pogodba:

„Š. 1. .... 1869. [“]

G. Levstik je [o tej pogodbi imel nekaj pomislekov,⁶ vendar jo je, ko sta mu poslanca povedala, da se sicer ta stvar raz[z]nani⁷ po časnikih] podpisal, toda z naslednjim pristavkom:

„Jaz .... France Levstik.[“]

Té nakratkoma le markirane navedbe pričajo, da je Lésar nameraval v svoj koncept vsprejeti ves tekst — z Levstikom 21. VI. 1869 sklenjenih obveznosti. Ne bil bi nam torej spis Lésarjev točno jasen brez té listine.

Original te pogodbe iz arhiva Matice Slovenske v Ljubljani se glasi:

¹ Rokopis prvotno: je bil, da se je [v nekterih reč] le majhen

² Rokopis prvotno: vsled dogovora preme[niti in v [kra] treh dneh izročiti

³ Opozoriti je tu, da je bil 21. dan junija 1869, dan »Pogodbe«, le 3 dni pred 14. odborovo sejo z dné 24. junija 1869.

⁴ Rokopis tu prvotno: s poročilom, da »Levstik ne more izročiti rokopisa, ker da ga je zastavil za 25 gld.« dokler ...

⁵ Tajnik Lésar je ta odstavek nekoliko bolj priostrén vrgel v »Novicah« 19. oktobra 1870, na str. 339 v članku, odn. pamfletu »O Vodnikovem rokopisu« — kot uničujočo »bombo« v takratni svet zoper Levstika, ki naj bi ga, češ, če kaj, zanesljivo pobila do mrtvega!

⁶ Rokopis tu prvotno: G. Levstik je to pogodbo [po[mnogih ugovorih]] nekterih pomislikih podpisal toda ...

⁷ Rokopis: ta stvar [svet] matičarjem [u]r[az]nani ...

Pogodba.

- §. 1. Matica slovenska se zavezuje¹ plačati gospodu Franju Levstiku za „Vodnikova dela“ in sicer:
- za vredovanje pesmi in prosaičnih del *sto* gold. a. v.;
  - za Vodnikov življenjepis *trideset* gold.
  - za komentar k pesmam po *petnajst* gold. za vsako tiskano polo, med ktere se vendar ne bodo štele strani, na kterih so Kolinove pesmi.
- §. 2. Gospod Franjo Levstik se zavezuje¹ izročiti Matici slovenski
- vredovane pesmi in komentar k njim *precej*, in to s privoljenjem, da jih Matica smé koj natisnit² dati;
  - vredovane prosaične dela in življenjepis v dveh mesecih od danes naprej;
  - gospod Franjo Levstik se zavezuje¹ tudi oskrbeti korekturo „Vodnikovih del“ in sicer tako, da bo tiskanje moglo nepretrgano napredovati.
- §. 3. Gospod Franjo Levstik potrjuje, da je že prejel na račun nagrade v §. 1. izrečene *osemdeset* gold. in danes zopet *štirideset* gold., tedaj sku-/-paj *sto in dvajset* gold. a. v.
- §. 4. Matica slovenska se zavezuje¹ plačati gospodu Franju Levstiku nagrado, kolikor je še, gledé na §.§. 1. in 3. ostane, *precej* potem, ko se „Vodnikova dela“ dotiskajo.
- V. Ljubljani 21. junija 1869.

Za matico slovensko:

Dr. E. H. Costa
predsednik m/p

Dr. Jos. Zupanec m/p
odbornik in blagajnik
Matice slovenske.

Jaz se tej pogodbi udajam, a s tem pristavkom, da, kader se moje delo natisne, če slovenske Matice odbor, t e n k o primerivši Vodnikov rokopis in njegove »Novice« mojemu delu, po svoji vesti in poštenji si upa izreči, da moje vredovanje res ni vredno več nego sto gld., potem naj ga vzame za sto gld.

France Levstik m/p

Na hrbtu pole z roko tajnika Matice Ant. Lé sarja uradni zapiski: »| pr. 23. junija 1869 | št. 111. || Pogodba z Levstikom | zaradi | Vodnikovih spisov. |«³

L é s a r :

»To pogodbo |in odsekovo ravnanje| je tudi odbor zbran 24. junija 1869. l. potrdil.«

»Po podpisani pogodbi se Levstiku izroči 25 gld., in on iz rok da |svoj| rokopis |t. j. pesmi in komentar|, kteri se koj isti dan nese v tiskarnico.«

¹ Original prvotno: zavezuje... [Kljukca nad z pa je z nožem potem odradirana, poznajo se pa še jasno njeni sledovi.]

² Takó original. (Slovenščina Costove odvetniške pisarne.)

³ Ohranjen je tudi duplikat pogodbe, ki ga je bil prejel in shranil — Levstik v svojih rokah. Izvirniku je v tekstu dobesedno enak, pisan z isto roko kakor original v arhivu SM. Razlikuje se le v malenkostih: zavezuje (še z neizradirano strešico, trikrat; četrtič [pod §. 2./c.] pa stoji »zavezuje«: pisar je kljukco pozabil pripisati); življenjepis (original §. 1. b. pravilno: življenjepis); slovenski: (z dvopičjem, ki je v izvirniku izpuščeno); Korekturo. orig. pravilno: korekturo); prejel (orig. prejel); štirideset (orig. štirideset); za »še« brez vejice. Podpis pa ima Levstikov duplikat — samo Costov, na desni pa prazen prostor; blagajnika drja. Zupanca podpis manjka. Duplikat kaže sploh bolj nemarno lice. — Levstikov pripis na koncu ima v duplikatu dve varianti: »t e n k o | primérivši« (t e n k o — pristavljeno nad črto); in besedilo »vesti in poštenji« vse z eno samo potezo podčrtano. Vse kaže, da je koncipiral Levstik svoj »pristavek« najprej kar na svoj izvod »Pogodbe« in ga potem skrbno pazno prepisal šele za Matico v original; da je torej izvirnik Levstikovega pristavka pravzaprav na duplikatu pogodbe! Številko »21.« imata v datiranju pripisano oba izvoda z drugo roko in z drugačno, bolj temno, toda tu in tam enako tinto in roko v porno pušeni prostor; kar priča, označeno zgoraj v objavi s kurzivo, da je bil ta datum šele post hoc ustavljen v oba že prej izgotovljena in že s seboj prinesena primerka; najbrže kar tam pri Levstiku na domu: v ponedeljek 21. VI. 1869.

24. VI. 1869. Novice 7. VII. 1869, str. 216: tajniško poročilo Lésarjevo v 14.^{ti} seji odbora MS (z dné 24. VI. 1869), o natiskovanju Maticinih knjig, pod d): »Po odstranjenih mnogih ovirah smo prišli do tega, da so tudi „Vodnikoví spisi“ že v tiskarnici. Ako sl. odbor želi, preberem mu pogodbo, katero je odsek zaradi njih sklenil z gosp. vredovalcem Fr. Levstikom. (Odbor želi, da se prebere; to se tudi zgodi.)«

Že ta beseda v javnosti je bila pač zadostna, da Levstiku osladí delo. Vedni Lésarjev bič v zatilniku, vedna prostitucija imena, osebe, dela! Pa delaj potem — kakršnokoli, zlasti tako delo: tekste!

Toda v članku »O Vodnikovem rokopisu« v Novicah 19. oktobra 1870, na str. 358/9 pa tajnik Anton Lésar podrobneje:

»Ker g. Levstik sili na to, da se vse objavi, česar še ne vedó Maticíni udje, zato mu hočemo spolniti tudi to željo ter očitno spoznamo, da je tajnikovo poročilo, brano v XIV. skupščini 24. junija 1869. l. (tiskano v Letopisu za 1869. l., str. 17.), v eni zadevi pomanjkljivo; tega pa ni kriv tajnik, ampak odbor sam, sklenivši, naj se izpustí, kar g. Levstiku ne bi bilo na / čast.«[!!!] — Nató navaja zgornje besedilo o 14. seji odborovi, ter mu dostavlja:

»Koliko ovir in posla je bilo, predno je g. Levstikov prepis [!!!] Vodnikovih pesmi prišel v tiskarnico, lahko se sklepa že iz tega, da je g. Levstik Vodnikov rokopis iz rok Maticínega odseka za izdavanje knjig prejel v prvi polovici meseca marcija 1868. l. ter ga obljubil urediti do srede meseca aprila 1868. l., — njegov prepis [!!!] pa da je v tiskarnico šel še le meseca decembra [!!!] 1869. l. [Kar ni res, ker so »Vodnikove Pesni« bile dotiskane že 30. novembra 1869 pri Blazniku prav do konca!]

Da nam ta dostavek predolg ne naraste, vendar pa vstrežemo g. Levstikovi želji, zato hočemo z malo besedami povedati glavne točke obravnave, doslé še ne razglašeni.

In sledé tri točke, (kakor so bile istega leta v Slov. Narodu torek 26. VII. 1870, šte. 86, prigromele tudi tri Levstiku na glavo — zoper »Pavliho«!); — tu zdaj trije strahovito »nečastni« zatíki Levstikovi! Namreč:

[1.] »Gosp. Levstiku nočemo v spomin klicati vseh [!!!] ovir, ki nam jih je delal, da so Vodnikove pesmi več ko eno leto pozneje prišle na svitlo, nego bi bile imele priti po odborovem sklepu [!!!];

[2.] »nočemo mu pred oči staviti tiste odsekove seje, v kateri je gosp. prof. Marn, eden izmed presojevalcev Levstikovega prepisa [!!!] Vodnikovih pesmi, želel videti izvirni Vodnikov rokopis, da bi ž njim primerjal Levstikov prepis [!!!], pa mu ga g. Levstik nikakor ni hotel dati, rekši, da je on edini odgovoren za zvest prepis [!!!], in tega porok njegovo imé, ki se mora, kakor se je tudi zgodilo, vzeti v naslov knjige.

[3.] »Lahko bi — pa nočemo — prav obširno popisali vse okoliščine, kako smo meseca junija 1869. leta prišli do Levstikovega prepisa [!!!], da je mogel izročiti se tiskarnici. Nam in g. Levstiku je dobro znan posel gg. dr. Jern. Zupanca in prof. Vavrú-a, ki sta nam bila posrednika v tej stvari; g. Levstik tako dobro vé kakor mi, da je bil njegov rokopis zastavljen, da je odsek na svojo odgovornost ž njim sklenil pogodbo 21. junija 1869. l. in mu na račun moral dati toliko, da je rokopis prišel iz zastave, in da je odbor v XIV. skupščini odobril to odsekovo ravnanje.«

To je vse! In samo to? Samo — to! Nam dandanes dokaz, s kakšnega tona in kalibra gospodi je imel svoje dni Levstik opravka! Levstik pa je bil po svoje naprej svoj boj in svojo trdo borbo zoper gospoda Lésarja — in brezkrušno bedo; neupognen, še vedno neupogljiv na svoji poti!¹

Gledé zneska, ki ga je bila Matica, odn. njen blagajnik dr. Jernej Zupanec kakor se zdí osebno kar na Levstikovem stanovanju ob podpisu pogodbe 21. VI. 1869 izplačal Levstiku, ní Lésarjevo poročilo točno. Ne 25, ampak 40 gld. je prejel takrat Levstik, kakor priča nele pogodba, ampak tudi »Dnarni Dnevnik Slovenske Matice I.« s tokratno točnim vpisom:

»l Št. 167 | 21. junija [1869] | Plačaj Levstiku na račun [za] vredovanje | Vodnikovih spisov | [Izdatki: gotovina] 40 gold.—kr. <

Ali ni vsa tista zadeva z zastavljenim rokopisom pa bila le pretveza? finta le, da je Levstik v svoji stiski prišel iz trdih rok pri Matici še do novega predplačila: 40 gld. na račun? 21. VI. 1869: prvi dan poletja. Sám ni Levstik pojasnil in niti ne omenil te zadeve nikoli nikjer v svojih spisih. In tudi ne v pismih, kar jih poznamo doslej. Premalenkost?

¹ K nadaljnemu tu, kar Levec, Levstikov najbližji sodobnik, iz osebnega spomina (po svoji sodobni informiranosti), leta 1895: »Levstik je po svojih nazorih uredil »Vodnikove pesni«, spisal jim obširen tolmač ter priredil tudi Vodnikovo prozo za natisek. Toda tedanji Maticin[i] odbor mu je hotel za njegov res veliki trud dati prav siromaško nagrado (po 15 gld. od tiskovne pole), in to je Levstika ujezilo takó, da je umaknil svoj rokopis ter se hudo razprl z Maticinim odborom« (Levstik V./539). Kakó pa govoré dokumenti?

ERJAVEC IN LEVSTIK

DR. AVG. ŽIGON

4.

Nadaljevanje

Tajnik Anton Lésar pa dalje: »Vodnikove pesmi so se jele tiskati ter je sredi do septembra meseca tiskanih bilo 7 pol. Pri 8. poli pa se [je]¹ tiskanje popolnoma ustavilo s tem, da te pole ni hotelo biti v tiskarnico;² Levstik, ki si je bil v pogodbi pridržal pravico oskrbovati popravo, mnogokrat po tiskarnici nalogorjen za korekturo ni dal niti poprave niti odgovora,³ zakaj je ne dá.«

2. IX. 1869. Novice 8. IX. 1869, str. 289: Tajnikovo poročilo V. občnemu zboru 2. septembra 1869 dopoldne od 9. ure do ¼12.; pri točki o knjigah, ki jih Matičarji dobé za preteklo leto (pod 2.), je povedal A. Lésar — ob osebni navzočnosti Erjavčevi:

»2. „Vodnikove spise“, njegove pesmi z gosp. Levstikovim komentarom, njegov natančen življenjepis (če se dovrši o pravem času) in nekoliko imenitnejših njegovih prozaičnih spisov; tudi ta knjiga utegne narasti na 30 tiskanih pôl.« [Dosegla jih je le en sam list nad 9. pol! In imel je pri tem dosti zasluge g. Anton Lésar s svojim lepim taktom. Kdor je še človek med nami, bo razumel.]

2. IX. 1869. Novice 22. IX. 1869, str. 504/5: poročilo o 15. ti seji odbora MS, ki je bila 2. IX. 1869 popoldne ob 5. uri; in čudo, — v tej seji, kakor je videti iz poročila, ni o Levstiku bilo nobene, ne dobre ne slabe! Zadovoljil se je torej A. Lésar s tem, kar je bilo že dopoldne. Tudi pri tej popoldanski 15. odborovi seji je bil osebno navzoč — Fr. Erjavc.⁴

Novice so 51. VIII. 1870, str. 279, prinesle iz 17. seje odbora MS, ki je bila 1. avgusta 1870, te Lésarjeve besede: »21. junija 1869. leta je g. Levstik svoj rokopis izročil odboru [!!! kar ni res! — ampak prof.-ju Vávru-u in drju. Zupancu!], ki se še isti dan nese v tiskarnico. Izvirni rokopis si pa pridrži, [bil je torej tudi o tem tistega dne spet nekaj ples Levstikov z gospodoma!], češ, da ga potrebuje pri popravljani.« In sedaj sledi tisti kronološki podatek Lésarjev, ki nas tu posebej zanima: »Sredi meseca septembra 1869. leta [od 21. junija 1869. torej nadalje!] tisk dospé do 7. pôle; pri 8. pôli pa se popolnoma ustavi; in počiva do srede novembra [1869], ker g. Levstik korekture 8. pôle cel mesec ne pošlje v tiskarnico.« Torej, recimo, točno (kar je Lésar, recimo, le malokdaj do lasú!): 15. IX. do 15. XI. 1869 je »tisk počival«: zadnjega pol meseca septembra, ves oktober, in prvega pol meseca novembra leta 1869, dva polna meseca; kar se za tri dni difference vsaj na eno stran vjema z dokumenti: Levstik je 11. novembra 1869 v pismu obljubil, da izroči tiskarni svoj rokopis »takoj jutri«, t. j. 12. XI. 1869. Torej je Levstik svojo besedo izpolnil: dovršil je bil tiste »Kratke in poskočne« Vodnikove, ki so res v 9. poli knjige, in še en list v 10. poli; tisk je po Lésarjevi besedi »počival do srede novembra 1869«, in ne dalje! Toda, zakaj je od srede septembra nadalje tisk Vodnikovih »Pesni« »počival« pravzaprav?

Zakaj pravzaprav! Tá točka je doslej temna. Ali se dá razjasniti? Imamo kaj poročil, vire li, ki bi nam odgrnili zaveso? Papirje? izročila? besedo iz živih ust?

Z Erjavcem sta takrat v Ljubljani skupno doživela še tisti »slavni« petek, 3. september 1869, — dan po V. občnem zboru in 15. odborovi seji Matice Slovenske:

¹ V originalu izpuščeno.

² Rokopis prvotno: s tem, da g. Levstik [ni] tiskarnici ni vrnil poprave, če tudi je bil mnogokrat...

³ Rokopis prvotno: ni dal [prav] poprave, a tudi ne odgovora,...

⁴ Novice 8. sept. 1869., str. 289, poročajo takoj v uvodu poročila o V. občnem zboru MS, da so bili pri tem občnem zboru med »pričujočimi« — »izmed vnanjih [odbornikov namreč] gg. Fr. Erjavc, Jurij Grabrijan, dr. Rad. Razlag, dr. Jož. Ulaga in dr. Jož. Vošnjak.« Zdi se tu, da je bil Erjavc tega leta m. avgusta nekaj tednov pri svoji teti v Ljubljani, in potem tudi še kak teden v začetku septembra, da sta z Levstikom »ustanovila« terminologijo za kemijo, ki jo je takrat že izdeloval Erjavc za Schoedlerjevo »Knjigo prirode« pri Matici! (Gl. dalje: Erjavc Levstiku 27. VII. 1870). O popoldanski prisotnosti Erjavčevi pri 15. odborovi seji pa priča LMS za 1869/II., na str. 27: »Pričujoči so bili... izmed vnanjih [odbornikov]: gg. Erjavc, Grabrijan, dr. Razlag, dr. Ulaga, dr. Vošnjak in dr. Krek.« (Isto: Novice 1869/504). Takrat je Erjavc že videl 6 ali 7 pol Levstikovega dela, t. j. »Vodnikovih Pesni« na čistem, ker so bile z drugimi tisoletnimi knjigami MS za V. občni zbor 2. sept. 1869 razstavljene v Čitalnici (v Matični sobi); kakor pričajo »Novice« 8. IX. 1869, str. 289, odn. LMS za 1869/II., str. 20, češ: na koncu pozdravnega govora predsednik (dr. E. H. Costa) »naznani, da so dosedaj tiskane pôle matičinih knjig na ogled položene na mizi...«

dan domenka vseh slovenskih deželnozborskih poslancev za enotno skupnost »Bleiweisovega« programa o »Zedinjeni Sloveniji«. Ničnost! Besede.

Slog in oblike, pa tudi vsebina govore, da je poročal Levstik, ne dr. Zarnik, kar je o tej takratni »tajnosti« prinesel »Slov. Narod« 7. IX. 1869 med dopisi v številki 105:

»Iz Ljubljane 5. sept. [Izv. dop.] V saboto, t. j. 3. sept. [bil pa je 3. sept. to leto — petek!] so se bili v posebno posvetovanje zbrali slovenski poslanci iz Kranjskega, Štajerskega in Goriškega. Sešli so se bili v privatni hiši in kar so mej sabo sklenili, ostane bajé tako dolgo tajnost, da bodo dejanja same[!] kazale[!], kaj je bilo skleneno. Toliko vem, da so vsi sklepi obveljali enoglasno. Govorila sta posebno mnogo g. Svetec in Tonkli. Prvi je poskušal svojo politiko zagovarjati, drugi ga je zavračal. Celo posvetovanje je trajalo 5 ur in videti je, da je vendar nekaj ognja prišlo v naše očete, kar ni taka malost. V tej seji je bajé prišlo celo do burnosti, pa se je — to se vé zopet v miru poglelo. Kakor hitro kaj več zvem o tej »tajnosti«, poročam vam.

Zvečer so se zunanji in nekoliko naših domačih poslancev zbrali v gostilnici na šentpeterskem predmestju ter napravili vesel večer s prostimi razgovori med seboj. Nekoliko mlajših Ljubljancev je to zvedelo in hitro so osnovali malo serenado, ktere se je vdeležilo mnogo vseskozi narodnih šentpeterskih Ljubljancev. Dr. Zarnik se je v imenu poslancev v kratkem govoru zahvalil.¹

»Pri Jarneji«, v sloviti gostilni Černétovi »na šentpeterskem predmestju«, je gostoval Levstik tiste čase dnevno. Bil je tam takó domač, da je zašla gostilna celó v njegova pisma (LP/2, 169, 291) in pesem (I./77). Zbiralo se je tam — slovenstvo in slovéla je tiste čase gostilna v narodno »rodoljubni« slavi. Politična gostilna — narodne, ne »prvaške« družbe. .... A kjer je gostoval Levstik, ní li bil Erjavc z njim? tiste takó »rodoljubne« dneve, a zlasti — dneve »terminologije za kemijo«!

Kam in kedaj je odšel Erjavc iz Ljubljane? Ne vemo. Komaj da še slutimo, da tam nekako o Malem šmarnu. Dozoréla je bila Erjavcu ob Levstiku slovenska terminologija za kemijo Schoedlerjeve »Knjige o prirodi«; in šel je, »ptica selivka«!²

V Tacenj pa, vémo, — nista šla več; navzlic Levstikovemu besedi, ki je nista pozabila ne Franja, ne Levstik. Sam o tem tam, kjer si je privzel Levstik še drugič Erjavca v svojo poezijo o Franji; ob dogodku takó nenadnega sestanka s Franjo »nevesto« m. februarja 1870 (pri »Virantu« v Ljubljani):

[10.] Boječa si mene vprašála,
A vendar vprašála si tí,
Zakaj me že mesec in mesec
K vam bilo [nikoli] nič ní?

[11.] Ko vendar sem zadnjič obétal,
Da jaz in prijatelj z menój
Po štíreh nedeljah zopet
Stalà spet tam pred tobój.
»Čúden sestánek.« [I./249].³

¹ Urbas V., Dr. E. H. Costa, str. 46: da je 3. sept. 1869 bil shod kranjskih, štajerskih in goriških deželnih poslancev, 25 mož, v Costovem stanovanju; predsednik shodu — Bleiweis. Sklenili da so za prve deželne zборе skupni program in resolucijo za »Zjedinjeno Slovenijo«, dotlej pa da bodi vse tajno. Torej tisti »slavni« program vseh slovenskih že taborov dotedaj! Vlada pa da je izvedela te sklepe, — in razpustila 22. oktobra 1869 nenadoma deželni zbor. In vendar (str. 48), da: »Sploh se sme reči, da se je pravo politično delovanje Slovencev pričelo še le z 1869. letom, ko so določno izrekli svoje tujatve.« Nadaljnji shodi za ta program: 14. aprila in 8. maja 1870. Levstik pa jih je nagnal s »prvaki trepetniki«! (Prim. še: »Slov. Narod« 30. X. 1869, št. 128: Levstik, »Zaupnica g. dr. Zarniku.«; ter »Novice« 3. XI. 1869, str. 360: »Zaupnica gosp. dr. Zarniku« iménoma zoper Levstika. Nató: »Slov. Narod« 11. in 13. XI. 1869, št. 132/133: Levstik, »O šentpeterskeji zaupnici g. dr. Zarniku.« S podpisom: »Der mann mit geschlossenem visir.« [Levstikov lastnoročni koncept zadnjih stavkov tega članka gl. tu nadalje na koncu koncepta k pismu Levstikovemu z dné 11. novb. 1869, pod črto.] Potem: »Slov. Narod« 20. XI. 1869, št. 136: »Res stavimo „zedinjeno Slovenijo“ da bog pomagaj! „Novice“ XXV. 46, 380.« In nadalje: Levstik, »Dobrodejno olje.« [Slodnjak, Levstik III./201, in »Opombe« III./428.] Satiro da je Levstik bral na sokolskem večeru v soboto 11. XII. 1869, ravno mesec dni po tisti odseki o vi seji pri Matici.)

² Levec Fr., Frana Erjavca Izbrani spisi II./47. (Matica Slovenska, 1889.)

³ Levstikov edini rokopis te pesmi, nagli koncept brez naslova in brez dneva, v LO. Po njem je tudi Levec priredil svojo gladko obliko pesmi (I./248); izpustil prvo strofo, dal pesmi iz lastnega njen sedanji naslov: »Čuden [!] sestánek«, in — prelil dokaj verzov. Ohranjen je še v LO Levčev rokopis te redakcije. Levčeva je n. pr. oblika: »Po štíreh [se zopet] nedeljah [Sestaneva] tam pred tebjó.«

»Štiri nedelje« dá od 2. septembra nazaj 5. dan avgusta; od sv. Lorenca (torek 11. VIII. 1869) naprej — pa torek 7. septembra 1869, dan pred Malim Šmarnom. Že takrat »zadnjič« torej, tam o sv. Lorencu v Tacnju, sta Erjavec in Levstik imela svoj načrt in namen, svoj sklep: da se začetkoma septembra t. l. spet sestaneta! »Kemíja«; in »rodoljubni« dnevi!

Po Erjavčevem odhodu se je odpravil takrat z jesenjo tudi Jelovšek.

Martin Jelovšek pa je odšel 19. IX. 1869 v Maribor k »Slovenskemu Narodu« prav tiste dni, ko mu je bil urednik Jurčič, kot nadomestnik Tomšičev. Odpotoval je bil Tomšič za dobo od 2. IX. do nedelje 26. IX. 1869 v »zlato Prago« na slavnosti za Husovo 400-letnico.¹ Jelovškove odhodnice v Ljubljani se je udeležil takrat seveda tudi Levstik, z drjem. Žarnikom; pač tisto zadnjo soboto 18. IX. 1869. Martin je bil srečen in ponosen, dasi žalostno vesel! Še iz Maribora se Levstiku za to zahvaljuje, s prvimi besedami v svojem prvem pismu 3. oktobra 1869, točno 14 dni po odhodu svojem iz Ljubljane. (LP/151).

Prav takrat, nekoliko pred Jelovškovo odhodnico že, pa je Levstiku došlo náglo in nújno delo. Vsprejel je to delo — prisiljen! Sam je zapisal, da so ga »neodvratne okolnosti — trdo silile, ... neprestano baviti se z drugimi,« njemu »sicer neljubimi, a z necega ozira vendar neogibno potrebnimi deli«. Moral je!

Takó nam je ta beseda Levstikova že sama nekaj podlage. Saj govori o »trdi sili«! Ohranil pa se je drobec dosti bolj jasne besede, ki govori naravnost brez vse zastrtosti, na vsa usta. Žal, da prekratko! Janu L. Črnemu, prvemu tajniku generalnega zastopa banke »Slavije« za slovenske dežele v Ljubljani, začasno takrat po poslih odsotnemu izven Ljubljane v Olomucu, — je pisal Levstik oktobra m. 1869:

»Darum mache ich Euer Wolgeboren die ganze Sachlage bekannt und ersuche mir die noch restirenden 60 fl mit umgehender Post zu schicken; denn ich lebe von meiner Feder u. benöthige dringend des Geldes. Ich habe ganze Nächte hindurch gearbeitet um bis zum 25. vorigen Monates die erste Partie liefern zu können; suchte somit der Bank „Slavija“ zu dienen, so viel ich konnte...«²

Takó smo zdaj tu pri ključu! Pismo tírja. Nujno, za dneвно življenje! Iz sile in potrebe tírja. »Ostanek«, celih 60 fl tírja, — od bogatina siromak!

Lésar poroča, da je tam »od srede septembra«, torej okoli 15. — nadaljevanje Vodnika pri Blazniku zastalo. Dné 25. septembra 1869 pa je dovršil Levstik, kakor piše v tem odlomku koncepta sam, za češko banko »Slavijo« — prvo partíjo prevzetega dela: t. j. uradnih zánjo prevodov v slovensko besedo. Delal pa da je noč in dan! Delal tiste dni — tam pred 25. septembrom l. 1869!

Dnevi se torej točno vjemajo. Zadeva se jasní! Naklonílo je Življenje Levstiku, »liliji na polju«, spet svoj dár, dasi po svoje sám sebi zakoníto zvesto, — trd dar! V tesnih dnéh, to je videti iz Levstikovih lastnih besed, — zaslužek, kruh. In delo za Vodnika — je zastalo! Zeló umljivo.

Tesnílo je Levstika sicer že vse to leto. In imamo dokaze, da bolj in bolj tesnílo tam v poletju. Takó kakor sedaj — na jesen, pa se zdi, da vse leto še né! In iz jeseni — tudi tja v zimo! Trlo ga je, bolj in bolj.

Bilo je m. maja, o binkoštih 1869. Dné 17. maja, na binkoštni ponedeljek, so »rodoljubi« sklicali shod, »slavni« tabor v Vižmarjih pri Ljubljani. In prišel je s

¹ SN 4. IX. 1869, št. 104. Jurčičev razglas: »Ker je vrednik „Slov. Nar.“ g. A. Tomšič pred dvema dnev[oma] odpotoval na Češko k Husovi svečanosti, prevzel je za ta čas podpisani vredništvo. J. Jurčič.« — Jelovšek M.-Levstiku v nedeljo 3. X. 1869: »Tomšič je prišel denes teden [— torej v nedeljo 26. IX. 1869] v Maribor, potem sva bila v torek v kazini, je spet vrednik, misli pa da mu bode morebiti vredništvo odvzeto zavoljo ljubljancanov, kako in kaj pa ni povedal, morebiti Ti boljše veš.« (Gl. Tomšičevo pismo Vošnjaku v naslednjem.) —

² Levstikov nedatirani koncept pisma, odlomek; v Levstikovi ostalíni. (A. Pirjevec: LP/344. [LP/169].) Prim. tam še (LP/344) slovensko pismo neznanцу, ad: Černý!

Štajerci zastopat Maribor tudi takratni urednik, prvi urednik »Slov. Naroda«, A. Tomšič. O tem priča pismo njegovo *L e n d o v š k u*, nedatirano sicer, toda iz tistih dni kmalu po vižmarskem prazniku, polno še odmevov »slavnega« dneva:

Dragi prijatelj!

Prav lepo se Vam zahvalujem za Vaše prijazne nasvete. Kar bo v moji moči, hočem storiti, dasi ravno je marsikaj v praktičnem življenju težje, kakor se to sodi iz teoretičnega stališča. Tako n. pr. se je od naše strani že trikrat pisalo v Ljubljano, namreč dru Bleiweisu in dru Costi, naj bi se sešli enkrat vsi slov. poslanci in se končno dogovorili o programu, kterega naj bi se držali vsi poslanci v vseh parlamentih. Ali mislite, da smo dobili *le odgovor*? In vendar od naše strani nisem pisal jaz, ki za svojo osebo uživam med ljubljanskimi velikaši najsla-/beje ime, tako da me naravnost črté in sovražijo, ampak pisali so dr. Kočevar, Dominkuš in Vošnjak. V Ljubljani je monopol, v ljubljansko politiko si ne pusté nobenega vmes utikati in ko bi se jim kriva politika še tako mirno in temeljito dokazala. Vošnjaka je Bleiweis v Ljubljani pri zadnjem taboru komaj pogledal, meni ni niti odz[d]ravljjal, dasi ravno jaz ne zahtevam nobene časti in se tudi nikjer naprej ne rinem.

Kar se tiče slov. politike, sem namenjen nekoliko tednov pred dež. zbori poseči popolnoma in medias res. Nezaupnice pred prostim ljudstvom se mi pa *zdé nevarne*, ker prosto ljudstvo lahko zbegajo, tako da bi s / sedanjimi poslanci ala Toman in Svetec morebiti hrbet obrnilo vsej narodni politiki. *Z nepodučenim ljudstvom ni nobene krepke akcije*. To se vidi tudi zdaj na Poljskem, kjer bo ljudstvo po deželi marsikaj pokvarilo s zaupnicami na Ziemalkovskega, pokvarilo marsikaj onega, kar je Smolka opravil v glavnem mestu. — Sicer pa nika ne mislite, da se jaz popolnoma ne slagam z Vašim mnenjem, samo to sem hotel reči, da 1. naše *domače* okoliščine niso take, da bi jih mogli razkrivati pred sovražnim nam svetom in 2. da ima »Slov. Nar.« sicer res nekoliko upljiva, ki raste od dne do dne, da pa nikakor nima še toliko veljave, da bi se po njem hoteli količkaj obračati ljubljanski monopolisti. /

V obče pa prosim, da mi verujete, da mi je jako ljubo, ako mi kdo v mojem težavnem stanju priteče z dobrim nasvetom na pomoč. Tudi nad mojo dobro voljo ne dvojite, kjer ne zadostujem, pač samo ne zadostujejo moje slabe moči.

Gledé »Vaterl.« bom skušal, da stopim ž njim v zvezo, ker mi zdaj list ni na razpolaganje. Če ne bo drugače, si ga naročim. Vaš nasvet je v tem obziru jako praktičen.

Priporočaje se tudi za prihodnje Vaši prijaznosti zahvalujem se Vam kar najdostojneje za Vaše poslanje in Vas lepo pozdravljam.

Vaš

iskreni štovatelj¹
Tomšič ^{m/p} /

O tem vižmarskem taboru sta se sešla tudi z Levstikom. In Levstik je pritisnil Tomšiča, naj mu kaj odplačila pošljejo za njegovo delo pri Narodu. Tomšič je vse obljubil, doseči pa ni mogel pri štajerskih gospodarskih talentih in »Narodovi« mizeriji dolgo nič. Levstik je spet pisal pisal v Maribor, (pisem njegovih ní!), in slednjič mu je Tomšič odgovoril, po svoji stalni navadi — seveda nedatirano, a nekako tam okoli 20. junija² 1869:

¹ Rokopis: stovatelj

² Dežmanovo »Odprto pismo« v Triglavu: 11. VI. 1869; pismo Tomšičevo je iz dní *po* tem »Odprtem pismu«. Toda iz dní *pred* »Francozom« v »Slov. Narodu«; kjer je pričel 26. VI. 1869, v šte. 74. Med tema dnevoma torej zatrdno, ker sta skrajna mejnika pisma, odn. njegovega dneva.

Predragi prijatelj!

Če ima kdo odpuščenja prositi, potem ga moram prositi jaz. O jezi na moji strani ne more biti suma. Pač pa Ti moram biti neizmerno hvaležen za Tvojo toliko krepko in izdatno pomoč, brez ktere bi mi zadnje čase ne bilo niti mogoče delati. In zakaj Ti vendar nisem pisal? Ker nisem mogel storiti vsega, nisem storil ničesar. Ne sodi me krivo, zlasti pa ne misli, da jaz Tebe krivo sodim: Ker si morem nekoliko misliti Tvoje denarne razmere, rad bi Ti bil vsaj nekoliko goldinarjev poslal, ne kot odškodnino za Tvoj trud, ampak da bi vsaj kazal dobro voljo, ne kakor da bi mislil, ka Ti plačila tirjaš, ampak ker vem, da Ti je denarja potreba. Ali iz kase mi je režalo 2500 f deficita. Zdaj so začele dohajati naročnine in v najmanj dveh dneh bom mogel vsaj nekoliko storiti. Glej! to bi Ti bil moral pisati na Tvoje / prvo poslanje. Da kaj tacega ne gre rado izpod peresa, bodeš mi verjel, torej sem vedno le odlašal, denes pa moram govoriti, ker si me tako »prikvintal«, in je jel Tvoj sum raztezati se tudi na druge. Če hočeš, da je kdo kriv mojega molčanja, potem sem ga kriv sam jaz. Ne zameri mi ga, kakor tudi teh vrstic ne in bodi — če Ti je količkaj mogoče — prepričan, da imaš malo prijateljev, ki bi Te bolj spoštovali kakor jaz, ki se nesrečnega čutim, da sem Ti z mojim molčanjem žal storil, ko je bilo meni najhuje, da Ti pisati nisem mogel.

Kar imam Tvojega v rokah tiskal bom vse razen Dežmanovega odprtega pisma v Triglavu, ki nikakor ni po mojem okusu. Da ne pride vse že v prvoprihodnji list, to izvira iz tehničnih ovir. Dva dni moramo staviti, kakor sam veš. Torej mi za drugi dan ne ostaja vselej toliko prostora, kolikor bi ga potreboval. »Pol. razgled[«] in »Razne stvari« opustiti pa nikakor ne kaže. Jaz sam že komaj čakam, da morem natisniti »Francoza«. Pa dva že začeta listka ne dopuščata začenjati še tretjega.¹ Pesmi mi je vzel Jurčič za Glasnika, jaz bi jih bil prav rad tiskal. / Da bi bilo o Ljubljani že preveč pisanega ne mislim, zlasti ne, ker ljubljanski slov. list² toliko kakor nič ne stori v tej zadevi.

»Behörd.[licher] Wink[«]! Kaj mi bo ta? Vprašam za »beherdo«! Pač vem, da se snuje pravda, pa naj se; stvar mora iti naprej, če tudi tú pa tam kdo na poti obleži. Dokler se nam bodo pred vsakim sodnijskim pristavom in policijskim komisarjem hlače tresle, toliko časa pač: žalostna mi majka! Neodločna politika je lumparija!

Tudi lastniki me pusté v miru in so z listom zadovoljni. Edina opodtika je književno izobraženim toliko tiskarskih pomot! S slabo tiskarnico naj hudič dela. Janžič — v tiskarskih zadevah in kot gospodar je nihče — mi dela sitnosti, kjerkoli more. Dva stavca ne znata besedice slovenski: metteur-en-pages je zanikern in pa *pijanec*. Dvakrat popravljene pomote berem drugi dan v listu. Da [ga]³ pač nimamo / v beli Ljubljani!

¹ Ta dva vsporedno tekoča »listka« sta bila Raičev »K. Havliček Borovsky« in Chocho-louškov »Poslednji bosanski kralj« v Podgoričanovem prevodu. In Tomšič res ni pretrgal obeh listkov, ampak počakal je konca »Posl. bos. kralja«, pretrgal le »Havlička«, ter 26. pa 29. junija 1869 v dveh zaporednih številkah (75. in 76.) vrgel v list, kakor je bil Levstiku obljubil, vso humoresko (z naslovom: »Francoz na kurjih jajcih.« Gl. Levec: Levstik III./102—112); res torej takoj, ko je dokončal »Poslednjega bosanskega kralja« v isti številki 75.! »Havlička« pa je nato sklenil takoj za »Francozom« v številki 77. Za eno samo številko ga je torej še bilo, in vendar je Tomšič potisnil vmes »Francoza«! (K tej Levstikovi humoreski prim. »Novice« 1861, str. 115, 3. IV.: »Francoz jajca valí.« Slodnjak, Levstik III./194, 427. Žal, da kratka noviška »zabávnica« ní dobesedno ponatisnjena prišla tam kot varianta za primerjavo v tekst »Opomb«.)

² Bleiweisove »Novice«!

³ V originalu izpuščena besedica. Brez nje je stavek popolnoma nejasen. Naravnost neumljiv!

Torej mi ne pomanjkuje niti poguma, niti vsestranske svobode, niti dobre volje; kjer list ne zadostuje, kriva je samo moja nezmožnost. Posebnega veselja človek tudi ne more imeti, ako vidi, da z listom ne gre naprej. Če se stvari ne zboljšajo v kratkem, ne bomo delali nobeno leto več. Ali je čisto nemogoče, da bi »Novice« listu bile količkaj bolj prijazne? Kranjsko farstvo celo nič ne mara za »Narod«.

Da mi pišeš vselej resnico, o tem sem popolnoma prepričan, saj Te vendar poznam, kakor bi tudi Ti [mene]¹ menda lahko toliko poznal, da bi ne sodil takoj najhuje. Edina rezervacija je bil do zdaj strije Pajek; ker sta ga Vidva z Domiceljnom tirjala na žrtvenik, dal sem tudi njega.²

Nikar me torej krivo ne sodi, pomagaj in svetuj kolikor moreš, vedno Ti bom hvaležen za vse in se tudi ravnal po tem, sicer pa včasih tudi nekoliko prizanesi, saj boš prizanašal svojemu dobremu prijatelju Tomšiču /.

Toda navzlic tej tolažbi Tomšičevi iz Maribora je Levstik vendarle še moral — čakati! Prav tiste dni je prišla 21. VI. 1869 Levstiku na dom »Pogodba«, ž njo, vémo, da tudi 40 gld.! Vendar pa je moral Levstik spet nekaj »prikvintati« Tomšiča tam proti koncu meseca junija, kakor govori novo Tomšičevo, spet nedatirano pismo Levstiku, iz dni tam med 1.—3. julijem 1869 (zatrčno p o 29. VI. 1869):

Dragi prijatelj!

Mislim, da Ti je danes Vodušek odposlal 20 f.³ Gotovo nisem jaz kriv, da jih nisi poprej dobil. Tvoje ponudbe, da hočeš delati za »Slov. Narod«, bil sem prav vesel. Zarad plače bi bilo najbolje, da se pogodiva in da jaz potem stvar *enkrat za vselej* doženem pri lastnikih, ki denarne stvari ne izpusté iz rok. Pričakujem, da mi odkrito poveš svoje želje, saj jih poveš dobremu prijatelju.⁴

Kar se tiče izdavanja »Slov. Nar.« ni se bati, da bi nehal, dokler je še kaj onih 6000 f, ktere so zložili štirski rodoljubi. Kedar pa mine teh, potem si pač ne obetam nobenega krajcarja več od njih. Zame je proketo žaltova,

¹ V originalu izpuščeno.

² O Pajku, glavarju v Ljubljani za okolico, radi vižm. tabora, afere na Igu, i. dr.: SN leta 1869: 5. VI. članek »Javni red in mir« & dopis »Iz Ljublj. 2. junija«; 12. VI. Dopis »Iz Ljublj. 9. junija«. [Po objavi teh dopisov: Tomšičevo pismo Levstiku, z besedo: »dal sem«, torej — že pred pismom!]. — 15. VII. dopis »Iz Ljublj. 10. julija« (Pajk & Trpine); 15. VII., št. 82, dopis »Iz Iga, 14. jul.«; 17. VII., št. 83, trije dopisi »Iz Ljublj. 13. jul. & 14. jul.« (vse sam Levstik: dogodki s slovensko zastavo na Igu); 20. VII., št. 84: uvodnik »Kdo na Kranjskem vlada«, in dopis »Iz Ljubljane, 17. jul.«; 24. VII., št. 86, dopis »Iz Ljubljane, 21. jul.« (zadnjič o Pajku). Bil je to isti Pajk, ki je bil 1865 Levstiku zatrl »Naprej«.

³ M. Vodušek, 15. VII. 1869 štiri leta že suplent na gimnaziji v Mariboru; 15. VII. je že poročal SN, da je imenovan v Kranj za profesorja. Pri SN se zdi, da je imel nekake blagajniške posle. Tomšič je bil zadnjič Levstiku obljubil v dveh dneh vsaj nekaj denarja: »Zdaj so začele dohajati naročnine in najmanj v dveh dneh bom mogel vsaj nekoliko storiti.« Zató se tu v naslednjem stavku opravičuje: »nisem jaz kriv«... češ, da čvrsta tolažba ni držala točno po napovedi. Pa je umljivo: flegma Vodušek ni ljubil »prevelike naglice«. Da je pa Levstik takoj spet dregnil v Maribor, govori nam o nujni stiski in potrebi že tistih dni. Škoda le takratnih pisem njegovih.

⁴ Pred odhodom svojim v Prago, torej pred 2. sept. 1869, ko je bil v Ljubljani V. občni zbor in 15. odborova seja pri SM, je pisal v nedatiranem pismu Tomšič drju. Vošnjaku, ko je bil ta namenjen v Ljubljano k Matični slavnosti (2. sept.) in na politični shod vseh slov. poslancev pri Costi (3. sept.):

Blagorodni gospod doktor!

Oprostite me, ako se drznem Vam pred odhodom v zlato Prago priporočiti nekoliko svojih — sicer nikakor ne merodajnih — misli.

G. Jurčiča bo morebiti nekoliko lovilo pri vredovanji. Torej bi bilo dobro, ako bi Vi ali dr. Zarnik takoj po dokončanem »Matičnem« zboru opisali in poslali »Narodu[«] natančen popis. Isto velja o zboru poslan-/cev, ako se ne sklene, da imajo sklepi tajni ostati — kar

dokler morajo lastniki toliko doplačevati, ker moram za vsak krajcar pisariti od Poncija do Pilata in tú pa tam marsiktero požreti. — Pa ne le farji ne naročujejo; med naročniki n. pr. ne berem Stritarja, Unterluggaurja, dr. Pavlica, ki je zdaj v Ljubljani, in še mnogo enacih.

»Jurijčka« bom brž ko ne prihodnjič tiskal.¹

Teden dni sem me že tako po glavi trga, da včasih mislim, da moram znoreti, po tri dni vkup ne morem nič spati. Da v tacih razmerah nisem sposoben za nobeno delo, lahko sam razsodiš. Če bo to še kaj časa tako trpelo, zapustil bom Maribor in jo popolnoma pobegnili² na očetov dom — delati bi itak ne mogel nič.

Pol. društvo bo izdalo v kratkem 2 mali brošuri: »Slov. tabori[«] spisal dr. Vošnjak in odgovor na štir. dež. odbora poduk glede zedinjene Slovenije, ktereга spisuje posl. Herman. — Toliko za denes. Dalje ne morem, ker ne morem gledati belega papirja. Da si mi zdrav.

Tvoj

Tomšič m/p

Kaj so rekli v Ljubljani k Johnovemu generalbefeľu? Jaz sem ga imel že v rokah, ko sem pisal prvo notico, potem pa pravi vs. ani »Triglav« — mistifikacija in apokrif. m/p

Takó se je torej Levstik prerival tudi pri »Narodu« za vsak goldinar: komaj za skorjico kruha. Od vižmarskega tabora, od binkošti tam sredi maja pritiska Tomšiča za kaj nakazila; in prejme po poldrugem mesecu prve dni julija 1869 — celih 20 gld.! Vsega vkup to leto, kakor je zapisal Stritarju 20. II. 1870, »od „Sl. Naroda“ za toliko uvodnih členov in dopisov kacih 50 gld.« (LP/296).

Kakor »Pogodba« MS 21. VI. 1869 že, govoré tudi Tomšičeva pisma — o »denarnih razmerah«, o stiskah Levstikovih tam v poletju 1869. Do julija. Kakšen je bil poezije bogati avgust? Bolj miren? Zdí se! Septembra m. pa nagla pomoč od »Slavije«, 28 gld. Oktober — odločna borba z zastopom banke »Slavije« v Ljubljani — za ves popolni zaslužek, brez odtrgljaja! In november?... Takrat že zima!

Sa m je Levstik povedal vse to gospodom pri Matici v pismu svojem 11. XI. 1869. In še kakó povedal! Ali je gospod Lésar tisto pismo Levstikovo doumél — 11. XI. 1869? A če ga je, pa da bi se bil vendarle takó gnál tudi še poslej, — kakor se je?

bi pa bilo po mojem prepričanji jako nepotrebno, celo škodljivo kajti o delovanji svojih zastopnikov naj bi bil narod vedno najnatančneje podučen.

Z Levstikom govorite. Samo toliko Vam morem povedati, da on za svoje spise v »Narod« več tirja, kakor plača »Matica« za *izvirne znanstvene sestanke*.

Za deželni zbor kranjski bo treba stalnega, zanesljivega in rednega dopisovalca. Ako se Zarnik ne zaveže za *trdno*, treba / angažirati drugega, ko bi še toliko stal.

G. dr. Kočevar ima *jako dober* nasvet gledé prihodnjega vrednika. Jaz Vam o njem ne bom govoril, kjer je lahko mogoče, da se bo v Ljubljani od Vas tirjalo, da mene odpravite. Odločite se v tej zadevi že tako ali tako: *ako odidem od »Naroda« tirjam od lastnikov, da me pusté častno oditi* — sicer bom proti brezobzirnosti imel svojo brezobzirnost. Brezobzirnosti in sramote od lastnih / ljudi mislim da pri vseh svojih slabih lastnostih *nisem zaslužil*.

V Ljubljani se mora nekaj določnega skleniti: slovenski položaj je žalosten, kakor nikdar — če treba kompromisov, ne gledite na »Slov. Narod« — *sloge nam je treba, sicer propademo*.

Kar bo v mojih močeh bom v Pragi skušal storiti.

Zahvaljevaje se Vam za Vašo prijaznost gledé potovanja priporočam se Vam in sem vedno | Vaš iskreni štovatelj | Tomšič m/p

¹ Levstikov »Jurijček« v SN: 1.] 3. VII. 1869, št. 77, v oddelku »Razne stvari«, prav na čelu: I. Júrijčkova pridiga. (V prozi.); II. Dunajska romarja. (V verzih.) — 2.] 4. IX. 1869, št. 104 (t. j. v prvi številki, ki jo je bil uredil Jurčič v Tomšičevi odsotnosti), prav na koncu lista: »Ulovek iz velike komedije „Jurij s pušo“«. (Parodija iz »Tella«: o Gesslerjevem klobuku.)

² Zlili sta se v tej besedi Tomšiču konstrukcija »jo potegnile« in misel »pobegnile« v eno!

[11. novembra 1869.]

In tu tajnik A. Lésar konča: »Da se tisk vendar-le dovrši do konca meseca novembra in knjige razpošljejo še to leto, [mislili smo] naročili smo tiskarnici, naj dalje stavi in popravo pošilja tajniku; a [v] tiskarnici smo izvedeli, da je g. Levstik [rokokopis] (komentar) brez Matičine vednosti vzel iz tiskarnice.

Odsek za izdavanje knjig se na to 28. okt. snide na posvetovanje, kaj je početi, ter sklene, g. Levstiku pisati, da se natiskovanje Vodnikovih del sklene, ako komentara, življenjepisa in proze njegove ali tiskarnici ali Matici ne izroči o času, da se natiskovanje more dovršiti do konca meseca novembra.«

Ohranilo se je še Lésarjevo »Vabilo« odséka k tej seji v arhivu MS:

»| V a b i l o | odseku za izdavanje knjig. |

| Gospodje omenjenega odseka se prosijo, da pridejo | v [sredo] | četrtek | t. j. [27.] 28. oktobra v Matičino sobo | na posvetovanje, ki se prične ob 5. uri | zvečer. |

| Razgovor bude: | 1. Kaj je storiti, da se Vodnikovi spisi dalje tiskajo, kajti meseca oktobra ni bila tiskana celó nobena pola. | — — —

Podpis: »| Iz odbora Matice slovenske | v Ljubljani 25. okt. 1869. | Dr. E. H. Costa m/p
| ALésar m/p |c.¹

Sklep seje, z Lésarjevo roko ob robu: »Pisati Levstiku.« In takó se je točno tudi zgodilo.

Ohranilo se je tudi to pismo Levstiku, original iz Levstikove ostaline, z lastno roko tajnika Antona Lésarja:

| MATICA SLOVENSKA | v LJUBLJANI |
št. 167.

Blagorodni gospod France Levstik

pisatelj v Ljubljani

Znana Vam je pogodba od 21. jun. t. l. št. 111, ktero je Slov. Matice odbor sklenil z Vami in Vi ž njim. Znano Vam je, da ne ustrezate tej pogodbi, marveč da jej prav nasproti ravnote zlasti s tem, da s korekturo 8. pole že 6 tednov zadržujete natiskovanje, in s tem, da ste rokopis komentara² vzeli iz tiskarnice, in se toraj že 6 tednov ni črka ni mogla staviti.

Tudi dobro veste, da je skrajni čas za razpošiljatev Mat. knjig za 1869. l.

Ker se letošnje knjige morajo razposlati [do] konca meseca novembra t. l., zato je odsek za izdavanje knjig danes sklenil, / da se natiskovanje Vodnikovih del sklene s pesmami, ki so že vse stavljene, ako komentara, životopisa in prozaičnih spisov Vodnikovih tiskarnici ali nam ne zročite o času, da se natiskovanje more dovršiti do konca meseca novembra t. l.

Odbor se potem opraviči, zakaj letos ne da na svetlo vsega, kar je že večkrat obetal Matičarjem.

| Iz odbora Matice slovenske | v Ljubljani 28. okt. 1869. |

Dr. E. H. Costa predsednik m/p
ALésar m/p odbornik in tajnik./

¹ Na hrbtu pole z Lésarjevo roko izbrani odsek, z delno le navzočnostjo: »| Odsek za izdavanje knjig — seja 28. okt. 1869 | 1. Gosp. Dr. Bleiweis [predsednik, sopodpisan], 2. Gosp. Marn [sopodpisan, da pride], 3. Gosp. Šolar [sopodpisan], 4. Gosp. Vávru [opomba: bolan], 5. Gosp. Dr. Zupanec [sopodpisan], 6. Gosp. Svetec [opomba: ne]; — 7. Gosp. Dr. Krek 10. [|] Gosp. Dr. Razlag. [pri poslednjih dveh ni nobene opombe ne podpisal]. | Lésar [«. Navzoči so torej bili razen tajnika Lésarja le štirje: Bleiweis, Marn, Šolar, Zupanec. Vsega vkup — petorica. (Prav to leto je bil ta odsek vnovič izvoljen, v 15. odborovi seji 2. IX. 1869. Kakor poroča LMS 1869/II., na str. 27 pod 6.: »V odsek za izdavanje knjig je bilo izvoljenih 8 odbornikov, ti so: dr. J. Bleiweis, dr. E. H. Costa, Ant. Lésar, Jož. Marn, Jan. Šolar, Iv. Vávru, — dr. Krek in Trstenjak.«) V ravno tej seji 2. IX. 1869 je bil tudi vnovič izvoljen »za predsednika po dr. Bleiweisovem nasvetu z vzklikom dr. E. H. Costa, ki častni ta posel dolgo od sebe odvrča, vendar se naposled udá soglasnim željam«. (LMS 1869, l. c.)

² Lésarjev koncept ima namestu teh dveh besed: »daljni rokopis«... Takó ima tudi v zadnjem stavku pisma namestu poznejšega »potem« prvotno »lahko«...

»To pismo je g. Levstik, kakor kaže prejemni poštni list prejel 30. okt. t. l., a do danes nismo prejeli niti rokopisa niti odgovora.

In tako smo primorani same Vodnikove pesmi dati na svetlo.«

Takó daleč seza Matičnega tajnika Antona Lésarja rokopis s svinčnikom, tisti »Predgovor« za interno slavnost Levstiku prijaznega Lésarjevega izživljanja pri MS! Do — »30. oktobra t. l.« [1869].¹

A da je ta »Predgovor« ostal takrat le interna zabava Lésarjeva, odločil je 11. dan novembra 1869! Na sámo Martínovo 1869, v četrtek zvečer, — krepka seja!

Lésarjev »Predgovor« ima namreč za vsem tem, prav na koncu kot sklep še stavek, ki je nanj opozoriti prav posebej:

»Ta malo [mi]spodbudna zgodovina [bodi toraj zagovor odbora] naj opravičil odbor, da letos [družabnikom] ne dá, kar [jim] je [bil] obljubil.«

Ta stavek je ključ do temnega »Predgovora« — in zavratne Lésarjeve namere!

Z dném 9. novembra 1869 je datirano novo Lésarjevo dejanje, — pola papirja v arhivu MS z naslednjim pisanjem:

» V a b i l o »

| odseku za izdavanje knjig in nekterim drugim odbornikom Matice slovenske. |

| Prihodnji četrtek t. j. 11. novembra t. l. | ob 4. uri popoldne | ste prošeni, da se snidete v Matičini sobi v Čitalnici na | razgovor | o naslednjih stvareh, in sicer:

1. Tajnik bode sporočal o vspehu, ki ga je imelo pismo do g. Levstika zaradi Vodnikov. [lega] rokopisa.

2. Tajnik bode bral predgovor Vodnikovim pesmam.

[Nadaljnje točke dnevnega reda, 3.—5., so nam tu brez pomena. Datum in podpisa:]

v Ljubljani 9. nov. 1869.

Dr. E. H. Costa m/p ALésar m/p l.c.

Natančno 14 dní za poprejšnjo sejo sta torej Lésar in Costa, ki mu je bil Lésar »pobrateni profesor« in učitelj »slovenščine«,² sklicala spet odsek — »v posvetovanje«; in pa še »nektere druge — odbornike«.

Zunaj pa tiste dni že zima, debel sneg, 6 stopinj mraza... Zgodnja zima tisto leto... Že teden dní pred praznikom Vseh svetih...

In kaj Levstik? Ob 4. uri popoldne je bila tistega dné 11. novembra 1869 sklicana izredna, pomnožena seja »odseka za izdavanje knjig«. In v to sejo, ne pa prej Lésarju v roke, je preračunjeno in pač ne po naključju dostavil Levstik svoj odgovor na tisti, kakor kriminalnemu tipu in tolovaju z returnim mu poštnim recepisom poslani Lésarjev dopis! »Pr. 11. nov. 1869 ob 5½ uri zvečer pri odsekovi seji«, pravi zapisek na hrbtu Levstikovega pisma v arhivu MS! Ko so gospodje torej že sedeli zbrani,³ in je g. izrednomožni obtožitelj tajnik Anton Lésar pač k 2. točki dnevnega reda že dopovedal svoj »Predgovor«, je Čitalnični služabnik, Levstikov socialni prijatelj Tomažič, ki mu je bil Levstik že dotedaj zložil za »obhajanje« o novem letu in tudi poslej za druge take prilike v dobrodelno pomoč razne priložnostnice (Levec: Levstik II./576), potrkal in prav ponižno v slavno sobo pomolil — rdeče zapečateno pismo velikega formata:

¹ Ohranjen je v prilogi »Vabila« odseku ddo. 25. X. 1869 — Ljubljanske pošte »Retour-Recepisse. No. 207 Briefpost.«: »| Daß ich das, bei dem k. k. Postamte zu LAIBACH am 30/10 1869 rekommandirt aufgegebene Schreiben unter Adresse Fr. Leostik Laibach am untergesetzten Tage richtig erhalten habe, bezeuge ich mit meiner eigenhändigen Unterschrift | den 30. ten Oktober 1869 | Unterschrift: Franz Leostik m/p l.c. — Nalepljena avstr. znamka (za 5 kr.) ima poštni pečat: LAIBACH Stadt 30/10

² Urbas V., (soprog Costove bratranke: ibid. pg. 58), Dr. E. H. Costa: 44; 51, 56, 57.

³ Dné 2. 1869 v odsek voljeni »veljáki« a) ljubljanski: Bleiweis, Costa, Lésar; Marn, Šolar, Vavru; b) vnanja: Krèk, Trstenják; o čemer prim. prejšnjo stran, op. 1. Na hrbtu »Vabila« z Lésarjevo roko k tej seji vabljeni: »| 1869 | št. II. Odsekova seja | 11. nov. 1869. | 1. Gosp. Dr. J. Bleiweis | 2. „ Jož. Marn | 3. „ Jan. Šolar | 4. „ Iv. Vavru | 5. „ L. Svetec (Pridem) | 6. „ Dr. Jern. Zupanec [vsi dotu: sopedpisani!] | 7. G. Dr. Krèk | 8. [né Trstenjak, še vedno česda] G. Dr. Razlag. |« Costa in Lésar, kot avtorja »Vabila«, sebe nista povabila še posebej. Da je »imelo obravnavo« (Lésarjeva beseda!) v tej seji vseh 6 ljubljanskih, brez vnanjih dveh, pa še dva odbornika (Luka Svetec seveda in dr. J. Zupanec), vsega torej 8 mož, —

Res se je tiskanje Vodnikove ostaline za nekaj tednov bilo ustavilo, kar prosim, da mi slavni odbor oprostí, ker to se ni zgodilo, kakor bi jaz morebiti nalašč nasproti delal pogodbi, nego zato, ker so me v tem času *neodvratne* okolnosti *trdo* silile, do zadnjega časa neprestano se baviti z drugimi, *neogibno* potrebnimi deli, da si torej nikakor nisem mogel utrgati toliko časa, kolikor ga potrebuje *vestno* tiskanje tako *važne* knjige, kakor je Vodnikova ostalina.

Takój jutri¹ pojde rokopis v tiskalnico, in če do novega léta pridejo same pesni na svitlo, potem mi je po polnem lahko, stvar tako urediti, da se po novem letu precej začne tiskati proza.

Z velikim spoštovanjem
V Ljubljani 11. novembra 1869.

Slavnemu odboru | udani |
Fr. Levstik m/p

Naslov na hrbtu pole: | Slavnemu Odboru | »Slovénske Matice« | v | Ljubljani. | — In še tajniški uradni zapiski (roka Lésarjeva): »| pr. 11. nov. 1869 ob 5½ uri zvečer | pri odsekovi seji | št. 174 || Levstik odgovarja tukajšnjemu listu od 28. okt. t. l. št. 167 |«. — Pismo je bilo zapečatenó; in ni šlo po pošti.²

Takó je Levstik Matici sam izpovedal svoj položaj. Zavrnil je osebno obdolžitév Lésarjevo: »nalašč«. Ugovor: né to. Pač pa: trdi dnevi za kruh, borba za obstanek. »Neodvratne okolnosti«! Tám krivda, né — v lastni krivi volji!

Uspeh? Lésar je s svojo glavno namero, s klasično idejo svojega »Predgovora« — sijajno pogorel.

Imel je Lésar slépo v oblasti pobratima Costo, odseka pa takrat vendarle — né. Sklenil je odsek: »brez predgovora« — »Uredil Fr. Levstik«.

In v Lésarjevih pridnih poročilih nastopi poslej naravnost nerazrešljiva nejasnost, — prava egiptovska tema. Molk o dogodkih, kakó so trésknili njega!

Zunaj pa takrat zima, že od seje do seje. In še prej, že ves teden. Trd led, debel sneg. Okoli in okoli. Težkó vam, lačni ptički! Morda celó gorjé?

¹ Ti dve besedi sta v Levstikovem pismu podčrtani s plavim svinčnikom; kar pa očitno da ní Levstikova, ampak uradna (tajnikova?) črta iz Matične sobe v čitalnici.

² K pismu Levstikovemu imamo iz ostaline tudi še Levstikov koncept s svinčnikom (korigiran s črnilom); dokaz truda Levstikovega za izbor besede in obliko stavkov:

[Da] [Prosim, naj slavni odb]

»Slavni Odbor!

Res lsel je tiskanje Vodnikove ostaline za nekaj tednov [bilo] ustavilo, [a to ne zaradi tega, [ker] kakor [bi] jaz] [kar prosim, da mi slavni odbor oprostí, ker] to lse ni zgodilo, kakor bi jaz] [morebiti] nalašč nasproti delal [m] pogodbi, nego zato, ker so me [v tem času] *neodvratne* okolnosti [trdo] [do ... tkega časa] [baviti se] do zadnjega časa silile [neprestano se baviti z drugimi, [meni sicer neljubimi, a [z necega ozira] vendar] *neogibno* potrebnimi deli [.] [.] +

Takój jutri pojde rokopis v tiskalnico, in [za ostalo stvar poskr] če do novega leta pridejo samo pesni na svitlo, [poskr] potem [se stvar more] [mi je po polnem lahko, stvar] takó urediti, da se po novem letu precej začne tiskati proza [.] [.] [ker zdaj sem si] [sem neko]

| Z velikim spoštovanjem | Slavnemu odboru | udani |

+ da [si] torej [nikakor] nisem mogel utrgati [ni] toliko časa, kolikor ga potrebuje [vestno] tiskanje tako *važne* knjige, kakor je Vodnikova ostalina. /«

Na obratni strani istega lista pa drugi koncept (ves s tinto) — iz politike (za SN): »Mislite li, da res verujemo, da [dolenjski] kmetje [politiki] minorum gentium«, o kterih je g. Svetec dr. Zarniku dejál, da jim ni čisto nič do zedinjene »Slovenije« nego samo do manjših davkov, znajo celó latinski? Ali je to tudi — »kakor Nемеc pravi: mann gegen mann mit offenem visier«? [Nekoliko več [spretnosti] [manj]] [premetenosti] bi se bili od »Novice« vendar nadejali!

Kader nam »Novice«, kakor »mann gegen mann mit offenem visier« povedó, kdo je sestavil ta »dopis iz Dolenjskega«, precej zvedó, kdo to denes piše v »Slov. Narodu«, če jim uže zdaj ni znano!«

K temu SN 15. XI. 1869: »O šentpeterskeji zaupnici g. dr. Zarniku«, konec.

V Ljubljani, [17. III.], 24. III. 1952.